UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kahdeksas jaosto)

19 päivänä toukokuuta 2010 *

Asiassa T-18/05,

IMI plc, kotipaikka Birmingham, Warwickshire (Yhdistynyt kuningaskunta),

IMI Kynoch Ltd, kotipaikka Birmingham, ja

Yorkshire Copper Tube, kotipaikka Liverpool, Merseyside (Yhdistynyt kuningaskunta),

edustajinaan asianajajat M. Struys ja D. Arts,

kantajina,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään É. Gippini Fournier ja S. Noë,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

jossa on kyse yhtäältä [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 3.9.2004 tehdyn komission päätöksen K(2004) 2826 (Asia COMP/E-1/38.069 – Kupariset vesi- ja viemäriputket) 1 artiklan h, i ja j alakohdan ja 2 artiklan f alakohdan kumoamisvaatimuksesta ja toisaalta ja toissijaisesti tässä päätöksessä kantajille määrätyn sakon määrän alentamisvaatimuksesta,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kahdeksas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. E. Martins Ribeiro sekä tuomarit S. Papasavvas ja N. Wahl (esittelevä tuomari),

kirjaaja: hallintovirkamies N. Rosner,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 24.11.2008 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Asian tausta

1 IMI plc, IMI Kynoch Ltd ja Yorkshire Copper Tube (jäljempänä yhteisesti IMI-konserni tai kantajat) kuuluvat kansainvälisten insinööritoimistojen ryhmään, jonka emoyhtiö, IMI, on Englannin oikeuden mukaan perustettu yhtiö, joka on noteerattu Lontoon pörssissä (London Stock Exchange).

1. *Hallinnollinen menettely*

2 Saatuaan tammikuussa 2001 tietoja Mueller Industries Inc:lta (jäljempänä Mueller) Euroopan yhteisöjen komissio teki vuoden 2001 maaliskuussa yllätystarkastuksia useiden kuparisten putkien alalla toimivien yritysten tiloissa 6.2.1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 ([EY 81] ja [EY 82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) (EYVL 1962, 13, s. 204) 14 artiklan nojalla.

3 Lisätarkastuksia tehtiin 9. ja 10.4.2001 KME Germany AG:n (aiemmin KM Europa Metal AG) sekä Outokumpu Oyj:n ja Luvata Oy:n (aiemmin Outokumpu Copper Products Oy) (jäljempänä yhdessä Outokumpu-konserni) tiloissa. Outokumpu-konserni toimitti 9.4.2001 komissiolle yhteistyötarjouksen sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun komission tiedonannon (EYVL 1996, C 207, s. 4; jäljempänä vuoden 1996 yhteistyötiedonanto) nojalla sekä teollisuusputkien että vesi- ja viemäriputkien osalta. Lisätarkastusten perusteella komissio jakoi kupariputkia koskevan tutkimuksensa kolmeksi erilliseksi menettelyksi eli asiaksi COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket), asiaksi COMP/E-1/38.121 (Putken liittimet) ja asiaksi COMP/E-1/38.240 (Teollisuusputket).

4 Outokumpu-konserni toimitti 30.5.2001 päivätyllä kirjeellä komissiolle muistion, johon oli liitetty joitakin liitteitä ja jossa kuvattiin kupariputkien alaa ja sitä koskevia kollusiivisia sopimuksia.

5 Asian COMP/E-1/38.240 (Teollisuusputket) yhteydessä komissio keskusteli 5.6.2002 omasta aloitteestaan Outokumpu-konsernin edustajien kanssa sen tekemästä yhteistyötarjouksesta. Outokumpu-konserni ilmoitti myös olevansa valmis siihen, että komissio esittää kysymyksiä sen palveluksessa oleville henkilöille, jotka ovat osallistuneet asiassa COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket) käsiteltäviin sopimuksiin.

6 Asian COMP/E-1/38.240 (Teollisuusputket) yhteydessä komissio yhtäältä lähetti heinäkuussa 2002 asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaisesti tietojensaantipyyntöjä Wieland-Werke AG:lle (jäljempänä Wieland) ja KME-konsernille (joka muodostuu yhtiöistä KME Germany, KME France SAS (aiemmin Tréfimétaux SA) ja KME Italy SpA (aiemmin Europa Metalli SpA)) ja toisaalta pyysi Outokumpu-konsernia toimittamaan sille lisätietoja. KME-konserni vastasi kyseiseen tietojensaantipyyntöön

15.10.2002. Vastaukseen sisältyi myös ilmoitus ja pyyntö, että siihen sovellettaisiin vuoden 1996 yhteistyötiedonantoa asian COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket) yhteydessä. Lisäksi KME-konserni antoi komissiolle luvan käyttää kaikkia asian COMP/E-1/38.240 (Teollisuusputket) yhteydessä annettuja tietoja asiassa COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket).

7 Wieland toimitti 23.1.2003 komissiolle ilmoituksen, joka sisältää pyynnön, että siihen sovellettaisiin vuoden 1996 yhteistyötiedonantoa asiassa COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket).

8 Asian COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket) yhteydessä komissio lähetti 3.3.2003 tietojensaantipyyntöjä Boliden-konsernille (joka muodostuu yhtiöistä Boliden AB, Outokumpu Copper Fabrication AB (aiemmin Boliden Fabrication AB) ja Outokumpu Copper BCZ SA (aiemmin Boliden Cuivre & Zinc SA)), HME Nederland BV:lle (jäljempänä HME) ja Chalkor AE Epexergasias Metallonille (jäljempänä Chalkor) sekä 20.3.2003 IMI-konsernille.

9 Chalkorin edustajat tapasivat 9.4.2003 komission edustajat ja pyysivät asiassa COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket) vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamista.

10 Asian COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket) yhteydessä komissio antoi 29.8.2003 kyseessä oleville yhtiöille osoitetun väitetiedoksiannon. Sen jälkeen kun näille yhtiöille oli annettu mahdollisuus tutustua asian asiakirjoihin sähköisesti ja kun

ne olivat esittäneet kirjallisia huomautuksia, näitä yhtiöitä, HME:tä lukuun ottamatta, kuultiin suullisesti 28.11.2003.

11 Komissio teki 16.12.2003 päätöksen K(2003) 4820 lopullinen [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia COMP/E-1/38.240 – Teollisuusputket), jonka tiivistelmä julkaistiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä 28.4.2004 (EUVL L 125, s. 50).

2. *Riidanalainen päätös*

12 Komissio teki 3.9.2004 päätöksen K(2004) 2826 [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia COMP/E-1/38.069 – Kupariset vesi- ja viemäriputket) (jäljempänä riidanalainen päätös), jonka tiivistelmä julkaistiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä 13.7.2006 (EUVL L 192, s. 21).

13 Riidanalainen päätös sisältää muun muassa seuraavat säännökset:

”1 artikla

Seuraavat yritykset ovat rikkoneet [EY] 81 artiklan 1 kohtaa sekä 1 päivästä tammikuuta 1994 ETA-sopimuksen 53 artiklan 1 kohtaa osallistumalla mainittujen ajanjaksojen aikana sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen kokonaisuuteen,

jolla sovittiin hinnoista ja jaettiin markkinat kuparisten vesi- ja viemäriputkien alalla:

a) Boliden – – yhdessä Outokumpu Copper Fabrication[in] – – ja Outokumpu Copper BCZ[:n] – – kanssa 3 päivästä kesäkuuta 1988 22 päivään maaliskuuta 2001;

b) Outokumpu Copper Fabrication – – yhdessä Boliden[in] – – ja Outokumpu Copper BCZ[:n] – – kanssa 3 päivästä kesäkuuta 1988 22 päivään maaliskuuta 2001;

c) Outokumpu Copper BCZ – – yhdessä Boliden[in] – – ja Outokumpu Copper Fabrication[in] – – kanssa 3 päivästä kesäkuuta 1988 22 päivään maaliskuuta 2001;

d) Austria Buntmetall AG:

   i) yhdessä Buntmetall Amstetten [GmbH:n] kanssa viimeistään 29 päivästä elokuuta 1998 8 päivään heinäkuuta 1999 ja

   ii) yhdessä Wieland[in] – – ja Buntmetall Amstetten[in] – – kanssa 9 päivästä heinäkuuta 1999 22 päivään maaliskuuta 2001;

e) Buntmetall Amstetten – –:

   i) yhdessä Austria Buntmetall[in] – – kanssa viimeistään 29 päivästä elokuuta 1998 8 päivään heinäkuuta 1999 ja

ii) yhdessä Wieland[in] – – ja Austria Buntmetall[in] – – kanssa 9 päivästä heinäkuuta 1999 22 päivään maaliskuuta 2001;

f) [Chalkor] – – viimeistään 29 päivästä elokuuta 1998 ainakin syyskuun alkuun 1999;

g) [HME] – – viimeistään 29 päivästä elokuuta 1998 22 päivään maaliskuuta 2001;

h) IMI – – yhdessä IMI Kynoch[in] – – ja Yorkshire Copper Tube[n] – – kanssa 29 päivästä syyskuuta 1989 22 päivään maaliskuuta 2001;

i) IMI Kynoch – – yhdessä IMI[:n] – – ja Yorkshire Copper Tube[n] – – kanssa 29 päivästä syyskuuta 1989 22 päivään maaliskuuta 2001;

j) Yorkshire Copper Tube – – yhdessä IMI[:n] – – ja IMI Kynoch[in] – – kanssa 29 päivästä syyskuuta 1989 22 päivään maaliskuuta 2001;

k) [KME Germany]:

i) yksin 3 päivästä kesäkuuta 1988 19 päivään kesäkuuta 1995 ja

ii) yhdessä [KME Francen] ja [KME Italyn] kanssa 20 päivästä kesäkuuta 1995 22 päivään maaliskuuta 2001;

l) [KME Italy]:

i) yhdessä [KME Francen] kanssa 29 päivästä syyskuuta 1989 19 päivään kesäkuuta 1995 ja

ii) yhdessä [KME Germanyn] ja [KME Francen] kanssa 20 päivästä kesäkuuta 1995 22 päivään maaliskuuta 2001;

m) [KME France]:

i) yhdessä [KME Italyn] kanssa 29 päivästä syyskuuta 1989 19 päivään kesäkuuta 1995 ja

ii) yhdessä [KME Germanyn] ja [KME Italyn] kanssa 20 päivästä kesäkuuta 1995 22 päivään maaliskuuta 2001;

– –

s) Outokumpu – – yhdessä [Luvatan] kanssa 29 päivästä syyskuuta 1989 22 päivään maaliskuuta 2001;

t) [Luvata] yhdessä Outokum[mun] – – kanssa 29 päivästä syyskuuta 1989 22 päivään maaliskuuta 2001;

u) Wieland – –:

i) yksin 29 päivästä syyskuuta 1989 8 päivään heinäkuuta 1999 ja

ii) yhdessä Austria Buntmetall[in] – – ja Buntmetall Amstetten[in] – – kanssa 9 päivästä heinäkuuta 1999 22 päivään maaliskuuta 2001.

2 artikla

Määrätään 1 artiklassa tarkoitetuista rikkomisista seuraavat sakot:

a) Boliden – –, [Outokumpu Copper Fabrication] – – ja [Outokumpu Copper BCZ] – – yhteisvastuullisesti 32,6 miljoonaa euroa

b) Austria Buntmetall – – ja Buntmetall Amstetten – – yhteisvastuullisesti 0,6695 miljoonaa euroa

c) Austria Buntmetall – –, Buntmetall Amstetten – – ja Wieland – –, yhteisvastuullisesti 2,43 miljoonaa euroa

d) [Chalkor] 9,16 miljoonaa euroa

e) [HME] – – 4,49 miljoonaa euroa

f) IMI – –, IMI Kynoch – – ja Yorkshire Copper Tube – – yhteisvastuullisesti 44,98 miljoonaa euroa

g) [KME Germany] 17,96 miljoonaa euroa

h) [KME Germany], [KME France] ja [KME Italy] yhteisvastuullisesti 32,75 miljoonaa euroa

i) [KME Italy] ja [KME France] yhteisvastuullisesti 16,37 miljoonaa euroa

j) Outokumpu – – ja [Luvata] yhteisvastuullisesti 36,14 miljoonaa euroa

k) Wieland – – yksin 24,7416 miljoonaa euroa.

– –”

14 Komissio katsoi, että kyseiset olevat yritykset olivat osallistuneet yhtenä kokonaisuutena pidettävään, jatkettuun, monitahoiseen ja Boliden-konsernin, KME-konsernin ja Wielandin tapauksessa monimuotoiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen (jäljempänä kartelli tai kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen). Komissio totesi lisäksi, että kansalliset järjestelyt sinänsä eivät ole riidanalaisen päätöksen kohteena (riidanalaisen päätöksen 2 ja 106 perustelukappale).

Kyseessä olevat tuotteet ja markkinat

15 Kyseessä oleva ala, kupariputkien valmistus, käsittää kaksi tuoteryhmää eli yhtäältä teollisuusputket, jotka jaetaan alaryhmiin käyttötarkoituksen mukaan (ilmastointi ja jäähdytys, putkiyhteet, kaasulämmittimet, suodatuskuivurit ja tietoliikenne), ja toisaalta vesi- ja viemäriputket, joita käytetään vesi-, kaasu-, öljy- ja lämmityslaitteissa rakennusteollisuudessa (riidanalaisen päätöksen kolmas perustelukappale).

16 Komissio katsoi, että asia COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket) ja asia COMP/E-1/38.240 (Teollisuusputket) koskivat kahta erillistä kilpailusääntöjen rikkomista. Tältä osin se tukeutui lähinnä siihen, että ”vesi- ja viemäriputkia koskeviin järjestelyihin ja toisaalta teollisuusputkia koskeviin järjestelyihin osallistuivat eri yritykset (ja työntekijät), ja kartellit oli organisoitu eri tavalla”. Lisäksi vesi- ja viemäriputkien ala erosi komission mukaan teollisuusputkien alasta tuotteiden asiakaskunnan, käyttötarkoituksen ja teknisten ominaisuuksien osalta (riidanalaisen päätöksen neljäs ja viides perustelukappale).

17 Kuparisista vesi- ja viemäriputkista komissio totesi riidanalaisessa päätöksessä, että tämä tuoteryhmä käsitti kaksi alaryhmää: yksinkertaiset kupariset vesi- ja viemäriputket ja muovitetut kupariset vesi- ja viemäriputket. Komissio huomautti, että ”yksinkertaiset kupariset vesi- ja viemäriputket ja muovitetut kupariset vesi- ja viemäriputket eivät ole välttämättä keskenään korvattavissa ja merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta annetun komission tiedonannon [(EYVL 1997, C 372, s. 5)] perusteella arvioituna niiden voitaisiin mahdollisesti katsoa muodostavan erilliset tuotemarkkinat”. Riidanalaisen päätöksen yhteydessä komissio totesi kuitenkin, että nämä kaksi tuotteiden alaryhmää katsotaan ”yhdeksi

tuoteryhmäksi, sillä kumpaakin alaryhmää koskevissa järjestelyissä olivat mukana oleellisesti samat yritykset (ja työntekijät) ja järjestelyt oli organisoitu samalla tavalla" (riidanalaisen päätöksen 13 ja 459 perustelukappale).

18 Komissio totesi riidanalaisessa päätöksessä myös, että Euroopan talousalue (ETA) muodosti merkitykselliset maantieteelliset markkinat. Se arvioi, että vuonna 2000 ETA:ssa yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien markkinoiden arvo oli noin 970,1 miljoonaa euroa ja muovitettujen kuparisten vesi- ja viemäriputkien 180,9 miljoonaa euroa. Näiden markkinoiden yhteenlasketuksi arvoksi vuonna 2000 ETA:ssa on tämän vuoksi arvioitu 1 151 miljoonaa euroa (riidanalaisen päätöksen 17 ja 23 perustelukappale).

Kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen osatekijät

19 Komissio totesi, että kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen ilmeni kolmella erillisellä mutta toisiinsa liittyvällä tavalla (riidanalaisen päätöksen 458 ja 459 perustelukappale). Kartellin ensimmäinen osa muodostui "SANCO-tuottajien" välisistä järjestelyistä. Kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen toinen osa käsitti "WICU- ja Cuprotherm-tuottajien" väliset järjestelyt. Kartellin kolmas osa koski laajemman yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien tuottajien ryhmän piirissä tehtyjä järjestelyjä, ja tätä osaa kutsuttiin nimellä "laajennetut eurooppalaiset järjestelyt".

SANCO-tuottajien väliset järjestelyt

20 SANCO on sekä tavaramerkki että sellaisen erityisen teknisen menetelmän kuvaus, jota käytetään ensiluokkaisten korroosionkestävien kuparisten vesi- ja viemäriputkien valmistamiseen. Tekniikan patentoi vuonna 1980 Usines à cuivre et à zinc -niminen yritys. Boliden-konserni oli tuotantomenetelmää koskevan alkuperäisen

patentin haltija siihen saakka, kunnes sen voimassaolo päättyi vuonna 2000, mutta Boliden-konserni ei omistanut SANCO-tavaramerkkiä kaikissa Euroopan maissa. Boliden-konsernin kilpailija, KME-konserni, rekisteröi SANCO-tavaramerkin omalle nimelleen useissa Euroopan maissa. Tämän jälkeen KME-konserni on patentoinut useita alkuperäisen patentin parannuksia, ja molemmilla kilpakumppaneilla oli ristikkäiset käyttöluvat toistensa patentteihin ja tavaramerkkeihin. Vuodesta 1981 lähtien KME-konserni ja Boliden-konserni myönsivät tavaramerkin ja patentin käyttöluvan Wielandille (riidanalaisen päätöksen 115–118 perustelukappale).

21 Komissio arvioi riidanalaisessa päätöksessä, että vuodesta 1988 lähtien SANCO-tuottajien väliset järjestelyt koskivat muutakin kuin pelkkiä käyttölupasopimuksia. Komission mukaan nämä tuottajat eli KME-konserni, Boliden-konserni ja Wieland olivat kesäkuusta 1988 vuoden 1994 ensimmäisen puoliskon loppuun saakka tehneet keskenään sopimuksia tavoitehinnoista ja alennusprosenteista sekä myynnin ja markkinaosuuksien jakamisesta (jäljempänä SANCO-järjestelyt). Näiden sopimusten täyttämisen valvonta perustui pääasiallisesti siihen, että SANCO-tuottajat ilmoittivat toisilleen tuotanto- ja myyntimääriä (riidanalaisen päätöksen 125–146 ja 456 perustelukappale).

WICU- ja Cuprotherm-tuottajien väliset järjestelyt

22 WICU ja Cuprotherm ovat tavaramerkkejä, jotka koskevat patentoituja muovitettuja kuparisia vesi- ja viemäriputkia.

23 Tavaramerkki WICU ja siihen liittyvät patentit kuuluvat KME-konsernille, joka on antanut tavaramerkin ja patentin käyttöluvan Wielandille. Tavaramerkki Cuprotherm ja siihen liittyvä patentti sen sijaan kuuluvat Wielandille, joka on antanut tavaramerkin ja patentin käyttöluvan KME-konsernille (riidanalaisen päätöksen 121 perustelukappale).

24 Komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä, että KME-konsernin ja Wielandin väliset WICU- ja Cuprotherm-putkia koskevat järjestelyt koskivat muutakin kuin pelkkiä käyttölupasopimuksia. KME-konsernilla ja Wielandilla oli ollut kilpailua rajoittavaa yhteydenpitoa, joka käsitti muovitettuja kuparisia vesi- ja viemäriputkia koskevien arkaluonteisten tietojen vaihtoa ja määrien ja hintojen yhteensovittamista (jäljempänä WICU- ja Cuprotherm-järjestelyt) (riidanalaisen päätöksen 149 perustelukappale).

Laajennetut eurooppalaiset järjestelyt

25 Komissio totesi riidanalaisessa päätöksessä, että SANCO-järjestelyjen ja WICU- ja Cuprotherm-järjestelyjen lisäksi kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen sisältää kolmannen osan, joka käsittää yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien tuottajien laajemman ryhmän jäsenten väliset järjestelyt (riidanalaisen päätöksen 102, 104, 105, 108–111, 147, 148, 461 ja 462 perustelukappale).

26 Tämän laajemman ryhmän osallistujamäärä oli alun perin viisi eli osapuolia olivat KME-konserni, Wieland, Outokumpu-konserni, IMI-konserni ja Mueller (jäljempänä viiden ryhmä). Sen jälkeen, kun mukaan tulivat Chalkor, HME, Boliden-konserni ja Buntmetall-konserni (joka muodostuu Austria Buntmetallista ja Buntmetall

Amstettenista), tämän ryhmän osallistujamäärä oli yhdeksän (jäljempänä yhdeksän ryhmä) (riidanalaisen päätöksen 216 perustelukappale).

27 Komission mukaan nämä yhdeksän osapuolta yrittivät vakauttaa yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien markkinoita käyttämällä hyväkseen tietyn viitevuoden markkinaosuuksia, kun ne määrittivät tavoitteita tuleville markkinaosuuksille. Komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä, että nämä osapuolet sopivat arkaluonteisten tietojen vaihdosta, markkinaosuuksien jakamisesta, myyntimäärien seurannasta, ”markkinajohtajamekanismista” sekä hintojen yhteensovittamisesta, johon sisältyvät hinnastot, ”hintaryhmien” soveltaminen ja alennukset (riidanalaisen päätöksen 192 perustelukappale).

Kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen kesto ja jatkettu luonne

28 Komissio totesi riidanalaisessa päätöksessä, että kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen alkoi 3.6.1988 KME-konsernin ja Boliden-konsernin osalta, 29.9.1989 IMI-konsernin, Outokumpu-konsernin ja Wielandin osalta, 21.10.1997 Muellerin osalta ja viimeistään 29.8.1998 Chalkorin, Buntmetall-konsernin ja HME:n osalta. Kilpailusääntöjen rikkomisen päättymispäivänä komissio piti päivämäärää 22.3.2001, paitsi Muellerin ja Chalkorin osalta, jotka komission mukaan lopettivat kartelliin osallistumisen 8.1.2001 ja syyskuussa 1999 (riidanalaisen päätöksen 597 perustelukappale).

29 Kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen jatketusta luonteesta komissio totesi riidanalaisessa päätöksessä Boliden-konsernin, IMI-konsernin, KME-konsernin, Outokumpu-konsernin ja Wielandin osalta, että vaikka kartelli toimi vähemmän

intensiivisesti yhtäältä vuoden 1990 ja joulukuun 1992 välisenä aikana ja toisaalta heinäkuun 1994 ja heinäkuun 1997 välisenä aikana, kilpailua rajoittava toiminta ei ollut kuitenkaan koskaan täysin loppunut, joten kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen muodosti todellakin yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailusääntöjen rikkomisen, joka ei ollut vanhentunut (riidanalaisen päätöksen 466, 471, 476, 477 ja 592 perustelukappale).

30 HME:n, Buntmetall-konsernin ja Chalkorin osalta riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, ettei komissio kyennyt todistamaan niiden osallistuneen kartelliin ennen ajankohtaa 29.8.1998 (riidanalaisen päätöksen 592 ja 597 perustelukappale).

Sakkojen määrän vahvistaminen

31 Riidanalaisella päätöksellä komissio määräsi [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 23 artiklan 2 kohdan sekä asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan nojalla sakkoja Boliden-konsernille, Buntmetall-konsernille, Chalkorille, HME:lle, IMI-konsernille, KME-konsernille, Outokumpu-konsernille ja Wielandille (riidanalaisen päätöksen 842 perustelukappale ja 2 artikla).

32 Komissio määritti sakkojen määrät kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston perusteella; nämä kaksi arviointiperustetta mainitaan nimenomaisesti asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdassa ja asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa, jota riidanalaisen päätöksen mukaan sovellettiin kyseessä olevan rikkomisen tapahtumahetkellä (riidanalaisen päätöksen 601–603 perustelukappale).

33 Vahvistaakseen kullekin yritykselle määrätyn sakon määrän komissio sovelsi menetelmää, joka on määritelty suuntaviivoissa asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja [HT] 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä suuntaviivat), vaikkakaan komissio ei viitannut siihen systemaattisesti. Riidanalaisessa päätöksessä komissio arvioi myös, täyttivätkö kyseessä olevat yritykset vuoden 1996 yhteistyötiedonannossa vahvistetut edellytykset ja missä määrin.

Sakon laskentapohja

– Vakavuus

34 Kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arvioimisessa komissio otti huomioon rikkomisen luonteen, sen todellisen vaikutuksen markkinoihin, asian kannalta merkityksellisten maantieteellisten markkinoiden laajuuden ja näiden markkinoiden koon (riidanalaisen päätöksen 605 ja 678 perustelukappale).

35 Komissio totesi, että käsiteltävässä olevassa asiassa tarkoitettujen käytäntöjen kaltaiset markkinoiden jakaminen ja hintojen vahvistaminen muodostivat jo luonteensa puolesta erittäin vakavan kilpailusääntöjen rikkomisen, ja katsoi, että maantieteelliset markkinat, joihin kartellin vaikutukset kohdistuivat, vastasivat ETA:n aluetta. Komissio otti huomioon myös sen, että kupariset vesi- ja viemäriputket olivat erittäin tärkeä teollisuudenala, jonka arvoksi oli arvioitu 1 151 miljoonaa euroa ETA:ssa vuonna 2000, joka oli kartellin viimeinen kokonainen toimintavuosi (riidanalaisen päätöksen 606 ja 674–678 perustelukappale).

36 Todellisesta vaikutuksesta markkinoihin komissio totesi, että oli olemassa riittävää näyttöä siitä, että kartellilla on kaiken kaikkiaan ollut vaikutusta kyseisillä markkinoilla erityisesti hintoihin, vaikka tätä vaikutusta ei voitukaan tarkasti määrittää (riidanalaisen päätöksen 670 ja 673 perustelukappale). Tässä toteamuksessaan komissio tukeutui useisiin aihetodisteisiin. Ensinnäkin se tukeutui kartellin toimeenpanoon ja viittasi siihen, että sen osapuolet olivat vaihtaneet tietoja myyntimääristä ja hintatasoista (riidanalaisen päätöksen 629 ja 630 perustelukappale).

37 Toiseksi komissio otti huomioon sen, että kartellin jäsenten osuus ETA:n markkinoista oli huomattava eli 84,6 prosenttia (riidanalaisen päätöksen 635 perustelukappale).

38 Kolmanneksi komissio tukeutui kartellin jäsenten kartellin kokousten yhteydessä laatimiin taulukoihin, muistioihin ja muistiinpanoihin. Näistä asiakirjoista ilmeni komission mukaan, että hinnat olivat nousseet kartellin tiettyjen jaksojen aikana ja että kartellin jäsenet olivat saaneet lisätuloja aiempiin jaksoihin nähden. Komission mukaan tietyt kyseisistä asiakirjoista osoittivat, että kartelliin osallistuneet henkilöt katsoivat kyseessä olevien yritysten saavuttaneen hintatavoitteensa kartellin avulla. Komissio tukeutui myös ilmoituksiin, joita esittivät M, erään Boliden-konserniin kuuluvan yhtiön aiempi johtaja, sekä Wieland, Boliden-konserni ja Mueller yhteistyönsä puitteissa (riidanalaisen päätöksen 637–654 perustelukappale).

39 Lopuksi komissio totesi, että kartellin osapuolten markkinaosuudet pysyivät suhteellisen vakaina koko kartellin keston ajan, vaikka asiakkaat olivat siirtyneet osapuolelta toiselle (riidanalaisen päätöksen 671 perustelukappale).

40 Komissio päätteli tämän perusteella, että kyseiset yritykset olivat rikkoneet erittäin vakavasti kilpailusääntöä (riidanalaisen päätöksen 680 perustelukappale).

– Eriytetty kohtelu

41 Komissio yksilöi riidanalaisessa päätöksessä neljä ryhmää, joiden se katsoi heijastavan yritysten suhteellista merkitystä kyseessä olevassa kilpailusääntöjen rikkomisessa. Komission toteuttama kartellin jäsenten jakaminen useisiin ryhmiin perustuu kartellin osapuolten markkinaosuuksiin kyseessä olevien tuotteiden myynnissä ETA:ssa vuoden 2000 aikana. Tämän seurauksena KME-konsernin katsottiin olevan kyseessä olevien markkinoiden suurin toimija ja se luokiteltiin ensimmäiseen ryhmään. Wieland-konsernia (joka muodostui Wielandista ja Buntmetall-konsernista, joka siirtyi Wielandin määräysvaltaan heinäkuussa 1999), IMI-konsernia ja Outokumpu-konsernia pidettiin näillä markkinoilla keskisuurina toimijoina ja ne sijoitettiin toiseen ryhmään. Boliden-konserni sijoitettiin kolmanteen ryhmään. Neljännessä ryhmässä ovat HME ja Chalkor (riidanalaisen päätöksen 681–692 perustelukappale).

42 Markkinaosuudet määritettiin sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin kilpailusääntöjen rikkoja sai vesi- ja viemäriputkien myynnistä yhdistetyillä yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien ja muovitettujen kuparisten vesi- ja viemäriputkien markkinoilla. Näin ollen niiden yritysten, jotka eivät myyneet WICU- ja Cuprotherm-putkia, markkinaosuudet laskettiin jakamalla niiden yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien liikevaihto yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien ja muovitettujen kuparisten vesi- ja viemäriputkien markkinoiden yhteenlasketulla koolla (riidanalaisen päätöksen 683 ja 692 perustelukappale).

43 Näin ollen komissio vahvisti sakon laskentapohjaksi 70 miljoonaa euroa KME-konsernin, 23,8 miljoonaa euroa Wieland-konsernin, IMI-konsernin ja Outokumpu-konsernin,

16,1 miljoonaa euroa Boliden-konsernin osalta ja 9,8 miljoonaa euroa Chalkorin ja HME:n (riidanalaisen päätöksen 693 perustelukappale).

44 Kun otetaan huomioon se, että Wieland ja Buntmetall-konserni muodostivat yhden ainoan yrityksen heinäkuusta 1999 lähtien ja että kesäkuuhun 1995 saakka KME France ja KME Italy muodostivat yhdessä yrityksen, joka oli erillinen KME Germanysta, niille määrättyjen sakkojen laskentapohja vahvistettiin seuraavasti: 35 miljoonaa euroa KME-konsernin osalta (KME Germany, KME France ja KME Italy yhteisvastuullisesti), 17,5 miljoonaa euroa KME Germanyn osalta, 17,5 miljoonaa euroa KME Italyn ja KME Francen osalta yhteisvastuullisesti, 3,25 miljoonaa euroa Wieland-konsernin osalta, 19,52 miljoonaa euroa Wielandin osalta ja 1,03 miljoonaa euroa Buntmetall-konsernin osalta (riidanalaisen päätöksen 694–696 perustelukappale).

45 Ottaakseen huomioon tarpeen vahvistaa sakon määrä sellaiseksi, että sillä olisi riittävä ehkäisevä vaikutus, komissio korotti Outokumpu-konsernille määrätyn sakon laskentapohjaa 50 prosentilla eli 35,7 miljoonaan euroon ja katsoi, että kyseisen konsernin maailmanlaajuinen liikevaihto, joka ylitti 5 miljardia euroa, osoitti, että sillä oli sellainen koko ja taloudelliset resurssit, joilla kyseinen korotus voitiin oikeuttaa (riidanalaisen päätöksen 703 perustelukappale).

Sakkojen perusmäärä

46 Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että komissio korotti sakkojen laskentapohjia 10 prosentilla kultakin kokonaiselta rikkomisvuodelta ja 5 prosentilla kultakin kuuden

kuukauden pituiselta tai sitä pidemmältä mutta alle vuoden pituiselta lisäajanjaksolta. Riidanalaisessa päätöksessä todettiin, että

– koska IMI-konserni osallistui kartelliin yhdentoista vuoden ja viiden kuukauden ajan, sen sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 23,8 miljoonaa euroa, oli korotettava 110 prosentilla

– koska Outokumpu-konserni osallistui kartelliin yhdentoista vuoden ja viiden kuukauden ajan, sen sakon laskentapohjaa, jonka määräksi vahvistettiin 35,7 miljoonaa euroa sen jälkeen, kun sitä oli korotettu ehkäisevän vaikutuksen aikaansaamiseksi, oli korotettava 110 prosentilla

– koska Boliden-konserni osallistui kartelliin kahdentoista vuoden ja yhdeksän kuukauden ajan, sen sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 16,1 miljoonaa euroa, oli korotettava 125 prosentilla

– koska Chalkor osallistui kartelliin kahdentoista kuukauden ajan, sen sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 9,8 miljoonaa euroa, oli korotettava 10 prosentilla

– koska HME osallistui kartelliin kahden vuoden ja kuuden kuukauden ajan, sen sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 9,8 miljoonaa euroa, oli korotettava 25 prosentilla

– koska KME-konserni osallistui kartelliin viiden vuoden ja seitsemän kuukauden ajan, sen sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 35 miljoonaa euroa, oli korotettava 55 prosentilla

– koska KME Germany osallistui kartelliin seitsemän vuoden ja kahden kuukauden ajan, sen sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 17,5 miljoonaa euroa, oli korotettava 70 prosentilla

– koska KME France ja KME Italy osallistuivat kartelliin viiden vuoden ja kymmenen kuukauden ajan, niiden sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 17,5 miljoonaa euroa, oli korotettava 55 prosentilla

– koska Wielandin katsottiin olevan yhtäältä yksin vastuussa yhdeksän vuoden ja yhdeksän kuukauden jaksosta ja toisaalta yhteisvastuullisesti Buntmetall-konsernin kanssa vastuussa yhden vuoden ja kahdeksan kuukauden lisäjaksosta, sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 19,52 miljoonaa euroa ja jonka osalta Wieland on yksin vastuussa, oli korotettava 95 prosentilla ja sakon laskentapohjaa, jonka määrä oli 3,25 miljoonaa euroa ja jonka osalta Wieland ja Buntmetall-konserni ovat yhteisvastuullisesti vastuussa, oli korotettava 15 prosentilla (riidanalaisen päätöksen 706–714 perustelukappale).

47 Näin ollen kyseessä oleville yrityksille määrättyjen sakkojen perusmäärät ovat seuraavat:

– KME-konsernin osalta 54,25 miljoonaa euroa

– KME Germanyn osalta 29,75 miljoonaa euroa

– KME Francen ja KME Italyn osalta (yhteisvastuullisesti) 27,13 miljoonaa euroa

– Buntmetall-konsernin osalta 1,03 miljoonaa euroa

– Wieland-konsernin osalta 3,74 miljoonaa euroa

– Wielandin osalta 38,06 miljoonaa euroa

– IMI-konsernin osalta 49,98 miljoonaa euroa

– Outokumpu-konsernin osalta 74,97 miljoonaa euroa,

– Chalkorin osalta 10,78 miljoonaa euroa,

– HME:n osalta 12,25 miljoonaa euroa,

– Boliden-konsernin osalta 36,225 miljoonaa euroa (riidanalaisen päätöksen 719 perustelukappale).

Raskauttavat ja lieventävät seikat

48 Outokumpu-konsernille määrätyn sakon perusmäärää korotettiin 50 prosentilla sillä perusteella, että se oli syyllistynyt rikkomisen uusimiseen, koska se oli yksi niistä yrityksistä, jolle [HT] 65 artiklan mukaisesta menettelystä ruostumattomasta teräksestä valmistettujen kylmävalssattujen levyjen valmistajien keskinäisen sopimuksen

ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen osalta 18.7.1990 tehty komission päätös 90/417/EHTY (EYVL L 220, s. 28) oli osoitettu (riidanalaisen päätöksen 720–726 perustelukappale).

49 Lieventävinä seikkoina komissio otti huomioon sen, että KME-konserni ja Outokumpu-konserni toimittivat sille yhteistyönsä puitteissa tietoja, jotka eivät kuulu vuoden 1996 yhteistyötiedonannon alaan.

50 Tämän vuoksi komissio alensi Outokumpu-konsernille määrätyn sakon perusmäärää 40,17 miljoonalla eurolla, joka vastaa sakkoa, joka sille olisi määrätty syyskuusta 1989 heinäkuuhun 1997 ulottuvalta rikkomisajanjaksolta, jonka toteen näyttäminen oli mahdollista sen komissiolle toimittamien tietojen avulla (riidanalaisen päätöksen 758 ja 759 perustelukappale).

51 KME-konsernille määrätyn sakon perusmäärää alennettiin 7,93 miljoonalla eurolla sen yhteistyön vuoksi; yhteistyön ansiosta komissio saattoi näyttää toteen, että kyseessä oleva rikkominen koski muovitettuja kuparisia vesi- ja viemäriputkia (riidanalaisen päätöksen 760 ja 761 perustelukappale).

Vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltaminen

52 Komissio alensi vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan nojalla Outokumpu-konsernin sakon määrää 50 prosentilla, Wieland-konsernin sakon määrää 35 prosentilla, Chalkorin sakon määrää 15 prosentilla, Boliden-konsernin ja IMI-konsernin sakon määrää 10 prosentilla ja KME-konsernin sakon määrää 35 prosentilla. HME:n

sakon määrää ei alennettu lainkaan tämän tiedonannon nojalla (riidanalaisen päätöksen 815 perustelukappale).

Sakkojen lopullinen määrä

53 Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan mukaisesti komissio vahvisti riidanalaisen päätöksen adressaateille määrättävien sakkojen määrät seuraavasti

– Boliden-konserni: 32,6 miljoonaa euroa

– Buntmetall-konserni: 0,6695 miljoonaa euroa

– Chalkor: 9,16 miljoonaa euroa

– HME: 4,49 miljoonaa euroa

– IMI-konserni: 44,98 miljoonaa euroa

– KME-konserni: 32,75 miljoonaa euroa

– KME Germany: 17,96 miljoonaa euroa

– KME France ja KME Italy (yhteisvastuullisesti): 16,37 miljoonaa euroa

– Outokumpu-konserni: 36,14 miljoonaa euroa

– Wieland-konserni: 2,43 miljoonaa euroa

– Wieland: 24,7416 miljoonaa euroa (riidanalaisen päätöksen 842 perustelukappale).

Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset

54 Kantajat nostivat käsiteltävänä olevan kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 19.1.2005 jättämällään kannekirjelmällä.

55 Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen jaostojen kokoonpanoa muutettiin, esittelevä tuomari määrättiin kahdeksanteen jaostoon, jonka käsiteltäväksi esillä oleva asia tämän vuoksi siirrettiin.

56 Kantajat vaativat, että

– riidanalaisen päätöksen 1 artikla kumotaan siltä osin kuin se koskee h, i ja j alakohdassa lueteltuja yrityksiä ja riidanalaisen päätöksen 2 artiklan f alakohta kumotaan

– toissijaisesti niille määrätyn sakon määrää alennetaan

– komissio velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

57 Komissio vaatii, että

– kanne hylätään

– kantajat velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

58 Kanteissaan kantajat vaativat sekä riidanalaisen päätöksen osittaista kumoamista että niille määrätyn sakon alentamista.

1. *Riidanalaisen päätöksen osittaista kumoamista koskeva vaatimus*

59 Tämän vaatimuksen tueksi kantajat vetoavat kahteen kanneperusteeseen, joista ensimmäisen mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu ja on tehty ilmeinen arviointivirhe ja toisen mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu.

Kanneperuste, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu ja on tehty ilmeinen arviointivirhe

Asianosaisten lausumat

60 Kantajat väittävät, etteivät ne kiistä tosiseikkoja, joihin komissio tukeutui vahvistaakseen kilpailusääntöjen rikkomisen jatkuvuuden niiden osalta. Sen sijaan ne väittävät, että komissio loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja teki ilmeisen arviointivirheen, kun se katsoi niiden osallistuneen kartelliin 16.6.1994 ja 11.4.1996 välisenä aikana (jäljempänä riidanalainen ajanjakso). Tältä osin ne väittävät, että niiden tilanne oli verrattavissa HME:n, Buntmetall-konsernin, Chalkorin ja Muellerin tilanteeseen, joiden osalta komissio arvioi, että niiden osallistuminen kartelliin ennen vuotta 1994 oli vanhentunut.

61 Kantajien mukaan riidanalaisesta päätöksestä (476 ja 490 perustelukappale) ilmenee komission katsoneen, että merkityksellinen arviointiperuste määritettäessä sitä, oliko

yritys jatkanut kartelliin osallistumista, oli se, että yritys oli pitänyt yhteyttä tai osallistunut kokouksiin sellaisen ajanjakson aikana, jolloin se väittää keskeyttäneensä kyseiseen kartelliin osallistumisen. Kantajien mukaan komissio sovelsi tätä arviointiperustetta ja totesi, ettei se voinut vahvistaa HME:n, Buntmetall-konsernin, Chalkorin ja Muellerin kyseiseen rikkomiseen osallistumisen jatkuvuutta.

62 Kantajat väittävät olevan kiistatonta, etteivät ne ole osallistuneet yhteenkään kartellin kokoukseen eivätkä pitäneet lainkaan yhteyttä laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen puitteissa riidanalaisen ajanjakson aikana. Tämän vuoksi komission olisi pitänyt todeta myös, ettei se voinut vahvistaa myöskään niiden kartelliin osallistumisen jatkuvuutta.

63 Kantajien mukaan komissio ei ole pitänyt merkityksellisenä sitä, että HME, Buntmetall-konserni, Chalkor ja Mueller ovat jättäneet osallistumatta kartellin toimintaan kolmen vuoden ajan ja IMI-konserni lähes kahden vuoden ajan, sen vahvistamiseksi, oliko niiden kartelliin osallistuminen jatkuvaa vai oliko se keskeytynyt.

64 Joka tapauksessa kantajat huomauttavat, että vaikka komissio oli ottanut huomioon riidanalaisten yhteyksien keskeytymisen keston toteamuksessaan, joka koski kilpailusääntöjen rikkomisen jatkuvuutta, sen olisi pitänyt selittää, miksi kilpailua rajoittavan yhteydenpidon puuttuminen lähes kahden vuoden ajan ei ollut riittävää rikkomisen keskeytymisen todistamiseksi, kun taas tällainen kilpailua rajoittavan yhteydenpidon puuttuminen kolmen vuoden ajan oli ollut riittävää.

65 Lopuksi kantajat väittävät, että komission päätös kohdella niitä eri tavoin kuin HME:tä, Buntmetall-konsernia, Chalkoria ja Muelleriä perustuu seikkoihin, joilla ei ole merkitystä osoitettaessa kilpailusääntöjen rikkomisen jatkuvuutta.

66 Istunnossa kantajat täsmensivät, etteivät ne kyseenalaistaneet komission toteamusta, jonka mukaan ne olivat korottaneet hintoja Yhdistyneessä kuningaskunnassa marraskuussa 1994, mutta ne kiistävät sen, että tämä korotus olisi ollut seurausta niiden osallistumisesta kollusiivisiin kokouksiin vuonna 1994.

67 Komissio väittää ensiksi, että on osoitettu oikeudellisesti riittävällä tavalla, että kantajat olivat osallistuneet jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen 29.9.1989 ja 22.3.2001 välisenä aikana. Tässä yhteydessä se toteaa, että riidanalaisesta päätöksestä (479–481, 483, 489, 639 ja 664 perustelukappale) ja hallinnollisesta asiakirjavihosta ilmenee, että kantajien tahto jatkaa hintojen yhteensovittamista ja markkinoiden jakamista jatkui koko kesäkuun 1994 ja huhtikuun 1996 välisen ajanjakson ajan.

68 Komissio väittää, että kantajat eivät ensinnäkään ilmoittaneet julkisesti muille kartellin osapuolille vetäytyvänsä kartellista. Kartellin osapuolet sovittivat yhteen ja toteuttivat hinnankorotuksia Yhdistyneessä kuningaskunnassa marraskuuhun 1994 saakka. Lisäksi tämän hintojen yhteensovittamisen vaikutukset ilmenivät komission mukaan tämän jälkeenkin. On ilmeistä, että yritys ei voi väittää vetäytyneensä kartellista, kun se soveltaa aiemmin kilpailijoidensa kanssa sopimiaan hinnankorotuksia. Komission mukaan kantajat olivat jatkaneet osallistumista tiettyjä kansallisia markkinoita koskeviin kokouksiin kesäkuun 1994 ja huhtikuun 1996 välisen ajanjakson aikana.

69 Komissio väittää toiseksi, ettei se ole loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, koska kantajien tilanne ei ollut verrattavissa Chalkorin, HME:n, Buntmetall-konsernin ja Muellerin tilanteeseen.

70 Tältä osin komissio esittää, että sen ajanjakson kesto, jonka osalta se ei ole voinut osoittaa IMI-konsernin osallistumista kokouksiin laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen yhteydessä, on hyvin erilainen kuin sen ajanjakson kesto, josta on kyse HME:n, Buntmetall-konsernin, Chalkorin ja Muellerin osalta. Riidanalaisessa päätöksessä on nimittäin todettu, että nämä neljä yritystä olivat jättäneet osallistumatta näihin kokouksiin yli kolmen vuoden ajan. Konkreettisesti todettuna osallistumattomuus kesti kolme vuotta ja neljä kuukautta eli 16.6.1994 ja lokakuun 1997 välisen ajan Muellerin ja HME:n osalta ja neljä vuotta ja kaksi kuukautta eli 16.6.1994 ja 29.8.1998 välisen ajan Buntmetall-konsernin, ja Chalkorin osalta (riidanalaisen päätöksen 282, 305, 306 ja 325 perustelukappale). Sen sijaan kantajien osallistumattomuus kokouksiin, joita pidettiin laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen yhteydessä, oli osoitettu vain 16.6.1994 ja 11.4.1996 väliseltä ajalta eli ainoastaan yhden vuoden ja kymmenen kuukauden pituisen ajanjakson ajalta.

71 Komissio kiistää kantajien väitteen, jonka mukaan se ei riidanalaisessa päätöksessä pitänyt merkityksellisenä ajanjaksoa, jonka osalta se ei ole kyennyt osoittamaan kilpailusääntöjen rikkojien osallistumista kollusiivisiin kokouksiin. Komissio katsoo nimittäin, että riidanalaisen päätöksen 490 perustelukappaleesta ilmenee, että se piti tätä seikkaa erityisen merkityksellisenä arvioidessaan niiden kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisen jatkuvuutta. Komissiolla ei omien sanojensa mukaan ollut velvollisuutta ilmoittaa riidanalaisessa päätöksessä täsmällistä ajankohtaa tai ”määräpäivää”, jota pidemmälle kartelliin osallistumisen jatkuvuutta ei enää voitu osoittaa. Olennainen kysymys on se, voidaanko tämä kilpailusääntöjen vastaisen toiminnan jatkuvuus osoittaa tietyn kilpailusääntöjen rikkojan osalta, eikä se, missä teoreettinen raja on.

72 Sen väitteensä tueksi, jonka mukaan Chalkorin, HME:n, Buntmetall-konsernin ja Muellerin tilanne ei ollut verrattavissa kantajien tilanteeseen, komissio toteaa myös, että riidanalaisesta päätöksestä (277, 282, 305, 306, 325, 497, 589 ja 592 perustelukappale)

ilmenee, että kantajilla oli määräävä rooli kilpailusääntöjen rikkomisessa ja kartellin toiminnan aloittamisessa uudelleen vuosien 1994 ja 1997 välisenä aikana. Kantajien rooli tämän ajanjakson aikana oli komission mukaan aivan eri luokkaa kuin HME:n, Buntmetall-konsernin, Chalkorin ja Muellerin kaltaisten pienempien ”uusien tulokkaiden” rooli. Komission mukaan se, että nämä neljä yritystä alkoivat osallistua kilpailusääntöjen rikkomiseen lokakuussa 1997 ja elokuussa 1998, osoittaa, ettei kysymystä niiden kartelliin osallistumisen jatkuvuudesta heinäkuun 1994 ja heinäkuun 1997 välisenä aikana ole tarpeen esittää.

73 Samoin kantajien väite, jonka mukaan komissio katsoi, että neljä muuta yritystä keskeyttivät osallistumisensa kyseessä olevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen, on komission mukaan virheellinen, sillä komissio totesi riidanalaisessa päätöksessä pelkästään, että nämä neljä muuta yritystä alkoivat osallistua kartelliin myöhemmin kuin kantajat.

74 Kolmanneksi komissio väittää, että vaikka oletettaisiin, että kantajat olivat HME:n, Buntmetall-konsernin, Chalkorin ja Muellerin tilanteeseen verrattavissa olevassa tilanteessa, ne eivät voi vedota yhdenvertaisen kohtelun periaatteeseen sen tueksi, etteivät ne ole osallistuneet jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen 29.9.1989 ja 22.3.2001 välisenä aikana. Koska kukaan ei voi vedota omaksi edukseen toisen hyväksi tehtyyn lainvastaisuuteen, ei kantajien mahdollista jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumista osoitettaessa ole merkitystä sillä, olivatko muiden osapuolten toteuttaman rikkomisen jatkuvuutta koskevat toteamukset virheellisiä vai eivät.

75 Komissio katsoo oikeuskäytännöstä ilmenevän, ettei se, ettei yhtä tai useampaa yritystä syytetä kilpailusääntöjen rikkomisesta, estä syyttämästä muita yrityksiä ja määräämästä niille seuraamuksia, vaikka ne kaikki ovat osallistuneet samaan rikkomiseen.

76 Lisäksi komissio väittää, että kantajien kanneperuste vastaa sitä, että ne vaativat sen toteamista, että myös HME, Buntmetall-konserni, Chalkor ja Mueller ovat osallistuneet jatkettuun rikkomiseen heinäkuun 1994 ja heinäkuun 1997 välisenä aikana. Tällainen toteaminen ei kuitenkaan kuulu unionin yleisen tuomioistuimen toimivaltaan.

77 Tämän vuoksi on niin, että koska riidanalaisessa päätöksessä on komission mukaan osoitettu oikeudellisesti riittävällä tavalla, että kantajat ovat osallistuneet kilpailusääntöjen jatkettuun rikkomiseen, ne eivät voi tämän toteamuksen kumoamiseksi vedota siihen, että muita yrityksiä on mahdollisesti kohdeltu liian suotuisasti tai lainvastaisesti.

78 Neljänneksi komissio huomauttaa, että kantajat vaativat kannekirjelmässään, että riidanalaisen päätöksen 1 artikla kumotaan ”siltä osin kuin se koskee sen h, i ja j alakohdassa lueteltuja yrityksiä”. Tämä merkitsee komission mukaan sitä, että kantajat riitauttavat riidanalaisessa päätöksessä esitetyn toteamuksen, jonka mukaan ne ovat rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa ja 1.1.1994 lähtien ETA-sopimuksen 53 artiklan 1 kohtaa osallistumalla 29.9.1989 ja 22.3.2001 välisenä aikana sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen kokonaisuuteen, jolla sovittiin hinnoista ja jaettiin markkinat kuparisten vesi- ja viemäriputkien alalla. Komission mukaan mikään kannekirjelmässä ei tue kantajien riitautusta, joka koskee riidanalaisen päätöksen 1 artiklaa 29.9.1989 ja heinäkuun 1994 välisen ajanjakson osalta sekä heinäkuun 1996 ja 22.3.2001 välisen ajanjakson osalta. Komissio katsoo näin ollen, että vaatimus 1 artiklan kumoamisesta on hylättävä kokonaisuudessaan.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

79 Aluksi on todettava, että vaikka kantajat ovat esittäneet perustelunsa väitetyn yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamisen ja ilmeisen arviointivirheen

näkökulmasta, ne kyseenalaistavat tosiasiallisesti sen, että riidanalaisessa päätöksessä todetaan niiden keskeytymätön osallistuminen kartelliin syyskuun 1989 ja maaliskuun 2001 välisenä aikana. On myös todettava, että kanneperusteensa tueksi kantajat esittävät perusteluita yksinomaan riidanalaisen ajanjakson osalta.

80 Tästä seuraa, että unionin yleisen tuomioistuimen tarkastelun on kohdistuttava siihen, osoittiko komissio riidanalaisessa päätöksessä oikeudellisesti riittävällä tavalla, että kantajat osallistuivat kartelliin keskeytyksettä riidanalaisen ajanjakson aikana.

81 Tässä yhteydessä on huomautettava, että riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että kantajien katsotaan olevan vastuussa ainoastaan osallistumisestaan kartellin kolmanteen osaan eli laajennettuihin eurooppalaisiin järjestelyihin (riidanalaisen päätöksen 458 ja 461 perustelukappale). Kyseisestä päätöksestä ilmenee myös, että kartellin yhteydessä ”toukokuun 1994 ja heinäkuun 1997 välisenä aikana ei tehty ja/tai pantu täytäntöön juuri lainkaan määriä tai hintoja koskevia sopimuksia” ja että laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen osalta ei ole osoitettu, että vuonna 1995 olisi toteutettu kollusiivista yhteydenpitoa (riidanalaisen päätöksen 285 ja 485 perustelukappale). Lisäksi asianosaisten kesken on kiistatonta, ettei ole osoitettu, että kantajat olisivat toteuttaneet kollusiivista yhteydenpitoa laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen puitteissa riidanalaisen ajanjakson aikana.

82 Komissio totesi kuitenkin, että kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen oli keskeytymätöntä syyskuusta 1989 maaliskuuhun 2001 myös kantajien osalta (riidanalaisen päätöksen 463 perustelukappale). Komissio päätteli näin pääasiallisesti seuraavien seikkojen perusteella.

83 Ensinnäkin koko syyskuun 1989 ja maaliskuun 2001 välisen jakson ajan kartellijärjestelmässä oli komission mukaan havaittavissa selkeä menettelytapojen ja käytännön toiminnan jatkuvuus (riidanalaisen päätöksen 486 perustelukappale). Tältä osin on todettava, ettei tämä toteamus riitä osoittamaan oikeudellisesti riittävällä tavalla kantajien jatkettua osallistumista kyseessä olevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen riidanalaisen ajanjakson aikana. Sen perusteella, että kartelli sinänsä on ollut

keskeytymätön, ei voida sulkea pois sitä, että yksi tai useampi sen osapuolista olisi keskeyttänyt osallistumisensa tietyksi ajaksi.

84 Toiseksi komissio katsoo, että vaikka kantajat eivät olisi osallistuneet yhteenkään kokoukseen eivätkä pitäneet mitään yhteyttä laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen puitteissa riidanalaisen ajanjakson aikana, niiden osallistuminen kartelliin oli keskeytymätöntä koko tämän ajan, koska ne panivat täytäntöön Yhdistyneessä kuningaskunnassa hinnankorotuksia marraskuuhun 1994 saakka, koska ne olivat myötävaikuttaneet aktiivisesti neuvoteltaessa kartellin toiminnan uudelleen vahvistamisen ehdoista vuonna 1996, koska niillä oli aktiivinen rooli kartellin osapuolten lukumäärän kasvattamisessa vuosina 1997 ja 1998 ja koska ne olivat keskeisessä asemassa järjestelyssä, kun siitä tuli markkinajohtaja Yhdistyneessä kuningaskunnassa (riidanalaisen päätöksen 490 perustelukappale).

85 Millään edellä mainituista seikoista, paitsi toteamuksella hintojen korotuksista marraskuussa 1994 (tältä osin ks. jäljempänä 90–92 kohta), ei ole merkitystä osoitettaessa kantajien keskeytymätöntä osallistumista kyseessä olevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen, koska kyseiset seikat koskevat yksinomaan kantajien toimintaa riidanalaisen ajanjakson jälkeen eivätkä valaise kyseisellä ajanjaksolla vallinneita tosiseikkoja.

86 Kolmanneksi komissio totesi, etteivät kantajat ole osoittaneet, että ne olisivat ilmaisseet riidanalaisen ajanjakson aikana julkisesti haluavansa etääntyä kartellista (riidanalaisen päätöksen 479–481 ja 490 perustelukappale). Tältä osin on korostettava, että tästä toteamuksesta voi tulla merkityksellinen vasta, kun komissio on täyttänyt sillä olevan todistustaakan (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-2/01 P ja C-3/01 P, BAI ja komissio v. Bayer, tuomio 6.1.2004, Kok., s. I-23, 62 ja 63 kohta) eli esittänyt näytön, joka koskee ajallisesti riittävän lähellä toisiaan olevia seikkoja, joiden perusteella

voidaan kohtuudella päätellä, että rikkominen on jatkunut keskeytyksettä tietyn kahden ajankohdan välillä (ks. asia T-61/99, Adriatica di Navigazione v. komissio, tuomio 11.12.2003, Kok., s. II-5349, 125 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

87 Neljänneksi komissio totesi, että riidanalaisen päätöksen 490 perustelukappaleesta ilmenee implisiittisesti, että komissio ei ole pitänyt riidanalaista ajanjaksoa, jonka aikana ei ollut kollusiivista yhteydenpitoa, eli noin 22 kuukautta riittävän pitkänä ajanjaksona, jotta se merkitsisi kantajien kartelliin osallistumisen keskeytymistä.

88 Tässä yhteydessä on huomautettava, että EY 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan ainoastaan, jos on olemassa vähintään kahden sopimuspuolen yhteinen tahto, jolloin merkitystä ei ole tämän tahdon ilmenemismuodolla, kunhan se tarkoin vastaa tätä tahtoa (asia T-41/96, Bayer v. komissio, tuomio 26.10.2000, Kok., s. II-3383, 66–69 kohta). Tämän vuoksi, jos ei ole olemassa näyttöä, jolla voidaan osoittaa suoraan rikkomisen kesto, komission on esitettävä, kuten edellä 86 kohdassa todetaan, näyttöä, joka liittyy ajallisesti riittävän lähellä toisiaan oleviin tosiseikkoihin, joiden perusteella voidaan kohtuullisesti päätellä, että rikkominen on jatkunut keskeytyksettä tietyn kahden ajankohdan välillä.

89 Tästä seuraa, että vaikka kilpailua rajoittavan toiminnan kahden ilmenemismuodon välinen ajanjakso on merkityksellinen tekijä osoitettaessa kilpailusääntöjen rikkomisen jatkuvuutta, ei kysymystä siitä, onko kyseinen ajanjakso riittävän pitkä merkitäkseen rikkomisen keskeytymistä, pidä tutkia abstraktilla tasolla. Päinvastoin sitä on arvioitava kyseessä olevan kartellin toiminnan asiayhteydessä.

90 Käsiteltävässä asiassa riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että kartellin kolmannen osan osapuolina olleet yritykset olivat tavallisesti yhteydessä keskenään useita kertoja vuodessa vuosien 1989 ja 1994 välisenä aikana erityisesti vaihtaen arkaluonteisia

tietoja myynnistään, markkinaosuuksistaan ja sovituista hinnoista (riidanalaisen päätöksen 199–202 ja 236–284 perustelukappale). Kuitenkin riidanalaisen ajanjakson aikana ainoa yhteys tai ainoa kantajien kollusiivisen toiminnan ilmentymä, jonka komissio kykeni osoittamaan, oli hintojen korottaminen Yhdistyneessä kuningaskunnassa marraskuussa1994.

91 Tältä osin on hylättävä kantajien perustelu, jonka mukaan komissio ei ole osoittanut, että kyseinen korotus johtui kartellista. Riidanalaisen päätöksen 277 perustelukappaleesta nimittäin ilmenee, että vuoden 1994 keväällä hintojen korotuksesta Yhdistyneessä kuningaskunnassa keskusteltiin kokouksessa, johon kantajat osallistuivat, mitä kantajat eivät kiistä. Koska pian tämän kokouksen jälkeen kantajat korottivat hintojaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa, niiden asiana on osoittaa, että kyseinen korotus ei ilmentänyt niiden osallistumista kartelliin.

92 On todettava, että kantajat eivät ole kyenneet osoittamaan tätä. Niiden kannekirjelmäänsä liittämässä kertomuksessa nimittäin ainoastaan esitetään, että kyseinen korotus johtuu ”olennaisilta osin” kuparin hinnan samanaikaisesta noususta. Lisäksi kyseisestä kertomuksesta ilmenee, että kun huomioon ei oteta kuparin hinnan kehitystä, kantajien hinnat Yhdistyneessä kuningaskunnassa nousivat vuoden 1994 huhti- ja marraskuun välillä viidestä kuuteen prosenttia.

93 Komission väite, jonka mukaan kantajat ovat jatkaneet osallistumista tiettyjä kansallisia markkinoita koskeviin kollusiivisiin kokouksiin kesäkuun 1994 ja huhtikuun 1996 välisen ajanjakson aikana, on hylättävä. Ensinnäkään tällainen väite ei sisälly riidanalaiseen päätökseen. Lisäksi seikat, joihin komissio viittasi vastauskirjelmässään väitteensä tueksi, ovat parhaimmillaankin sellaisia, joilla ei voida näyttää väitettä todeksi.

94 Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoiden osalta unionin yleinen tuomioistuin toteaa, että komissio käytti vääristynyttä lainaustekniikkaa, joka johti siihen, että

komission lainaus on ristiriidassa lainatun tekstin asiasisällön kanssa. Lainausta, jonka komissio sisällytti muistioonsa, oli typistetty siten, että teksti, jossa mainittiin kokousten keskeyttäminen Yhdistyneessä kuningaskunnassa heinäkuun 1994 ja kesäkuun 1996 välisenä aikana, oli poistettu. Istunnossa komissio tukeutui ensin lainaukseensa, mutta unionin yleisen tuomioistuimen esittämän kysymyksen jälkeen pahoitteli asiaa ja myönsi, ettei tämä lainaus ole tarkka.

95 Alankomaiden markkinoiden osalta on todettava, että asiakirjassa, johon komissio viittasi, mainitaan yksinomaan vuosien 1989 ja 2001 välisenä aikana noin kolmen kuukauden välein pidetyt kollusiiviset kokoukset. Yhdenkään komission esittämän todisteen perusteella ei kuitenkaan voida osoittaa, että kantajat olisivat tosiasiallisesti osallistuneet Alankomaiden markkinoita koskeviin kollusiivisiin kokouksiin riidanalaisen ajanjakson aikana.

96 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että ajanjakson, jonka aikana kantajat eivät pitäneet yhteyttä tai jonka aikana ei ilmennyt kantajien salaista yhteistyötä, pituus on vähän yli kuusitoista kuukautta eli ajankohtien 1.12.1994 ja 11.4.1996 välinen aika. Koska tämä ajanjakso on yli vuoden pidempi kuin ne ajat, joiden välein kartellin kolmanteen osaan osallistuneet yritykset ilmaisivat tavallisesti tahtonsa rajoittaa kilpailua (ks. edellä 90 kohta), on todettava, että komissio teki oikeudellisen virheen ja että riidanalainen päätös on kumottava siltä osin kuin siinä katsotaan kantajien olevan vastuussa osallistumisesta kartelliin 1.12.1994 ja 11.4.1996 välisenä aikana.

97 Kun otetaan huomioon se, että kantajat aloittivat uudelleen ja uusivat hieman yli kuudentoista kuukauden kuluttua osallistumisensa kilpailusääntöjen rikkomiseen, jonka ne eivät kiistä olevan sama kartelli kuin se, johon ne osallistuivat ennen keskeyttämistä, asetuksen N:o 1/2003 25 artiklassa ja vanhentumisajoista liikennettä ja kilpailua koskeviin Euroopan talousyhteisön sääntöihin liittyvissä menettelyissä ja niiden nojalla määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanossa 26.11.1974 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2988/74 (EYVL L 319, s. 1) 1 artiklassa tarkoitettua

vanhentumista ei kuitenkaan sovelleta käsiteltävänä olevassa asiassa. Kantajille määrätyn sakon määrää on silti muutettava sen huomioon ottamiseksi, että ne ovat osallistuneet kartelliin eri jaksoissa. Tämän muutoksen konkreettiset seuraukset todetaan jäljempänä 187–190 kohdassa.

Kanneperuste, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu

Asianosaisten lausumat

98 Kantajat väittävät, että komissio loukkasi niiden puolustautumisoikeuksia, kun se toi riidanalaisessa päätöksessä esiin tekijöitä, jotka oli esitetty väitetiedoksiannossa mutta joita ei mainittu siinä sen perustelemiseksi, että niitä ja Chalkoria, HME:tä, Buntmetall-konsernia ja Muelleria kohdeltiin eri tavoin kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen jatkuvuuden osalta. Kantajien mukaan yhtäkään riidanalaisen päätöksen 490 perustelukappaleessa mainittua seikkaa ei esitetty väitetiedoksiannossa niiden tilanteen erottamiseksi Chalkorin, Buntmetall-konsernin, HME:n ja Muellerin tilanteesta.

99 Kantajat väittävät, että jos komissio olisi yhä tukeutunut niihin seikkoihin, joita se piti merkityksellisinä väitetiedoksiannon vaiheessa, se ei olisi voinut todeta riidanalaisessa päätöksessä, että niiden tilanne poikkesi Chalkorin, HME:n, Buntmetall-konsernin ja Muellerin tilanteesta.

100 Vastauksena komission väitteeseen, jonka mukaan riidanalaisella päätöksellä ei loukata puolustautumisoikeuksia, koska se ei sisällä yhtään uutta moitetta ja koska siinä tukeudutaan ainoastaan tosiseikkoihin, jotka on jo mainittu väitetiedoksiannossa, kantajat toteavat sen, että riidanalaisessa päätöksessä on käytetty tosiseikkoja, joihin komissio ei ollut tukeutunut aiemmin perustellakseen sitä, että niitä kohdeltiin eri tavoin kuin muita asianosaisia yrityksiä, merkitsevän niiden puolustautumisoikeuksien vakavaa loukkaamista.

101 Niiden mukaan riidanalaisessa päätöksessä ei täydennetä eikä muuteta komission väitetiedoksiannossa esittämää päättelyä kantajien tähän tiedoksiantoon antamassa vastauksessa esittämiin seikkoihin vastaamiseksi. Kantajien mukaan komissio muutti radikaalisti perustelujaan ja vetosi seikkoihin, joiden osalta kantajilla ei ollut mahdollisuutta esittää huomautuksiaan eikä edes puolustautua. Tämä asenne on kantajien mukaan selvästi ristiriidassa oikeuskäytännön kanssa.

102 Komissio vaatii kanneperusteen hylkäämistä.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

103 On tutkittava, onko komissio loukannut kantajien puolustautumisoikeuksia niiden seikkojen osalta, jotka se otti huomioon riidanalaisen päätöksen 490 perustelukappaleessa todetakseen, että kantajien osallistuminen kartelliin oli ollut keskeytymätöntä.

104 Tältä osin on korostettava, että edellä 84 ja 85 kohdasta ilmenee, ettei millään riidanalaisen päätöksen 490 perustelukappaleessa mainituista seikoista, paitsi toteamuksella hintojen korotuksista Yhdistyneessä kuningaskunnassa marraskuussa 1994, ole todettu olevan merkitystä osoitettaessa oikeudellisesti riittävällä tavalla kantajien keskeytymätön osallistuminen kartelliin. Lisäksi edellä 96 kohdasta ilmenee, että riidanalainen päätös on kumottava siltä osin kuin siinä katsotaan kantajien olevan vastuussa osallistumisesta kartelliin 1.12.1994 ja 11.4.1996 välisenä aikana.

105 Näin ollen tällä kanneperusteella on vaikutusta ainoastaan siltä osin kuin kyse on kantajien puolustautumisoikeuksien loukkaamisesta sen toteamuksen osalta, joka koskee hintojen korotuksia Yhdistyneessä kuningaskunnassa marraskuussa 1994.

106 Tältä osin on todettava, että väitetiedoksiannon perusteella niiden, joita asia koskee, on voitava saada tieto siitä, mihin toimintaan komissio väittää niiden syyllistyneen. Kyseistä vaatimusta noudatetaan, kun lopullisessa päätöksessä ei aseteta asianomaisten henkilöiden vastuulle väitetiedoksiannossa tarkoitetuista rikkomisista poikkeavia rikkomisia ja jos siinä esitetään ainoastaan ne tosiseikat, joista asianomaisilla henkilöillä on ollut mahdollisuus esittää näkemyksensä (asia T-213/00, CMA CGM ym. v. komissio, tuomio 19.3.2003, Kok., s. II-913, 109 kohta).

107 Näin ollen komissio voi lopullisessa päätöksessään ottaa huomioon ainoastaan sellaiset väitteet, joiden osalta asianomaisille yrityksille on varattu tilaisuus esittää näkökantansa (yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002, Kok., s. I-8375, 86 kohta).

108 Oikeuskäytännöstä kuitenkin ilmenee, että komission lopullisen päätöksen ei tarvitse välttämättä täydellisesti vastata väitetiedoksiantoa ja että se, että väitetiedoksiannon ja lopullisen päätöksen välillä on eroja, loukkaa puolustautumisoikeuksia vain, jos

päätöksessä hyväksyttyä väitettä ei ole esitetty väitetiedoksiannossa riittävällä tavalla, jotta adressaatit voivat puolustautua (asia T-48/00, Corus UK v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2325, 100 kohta ja asia T-325/01, DaimlerChrysler v. komissio, tuomio 15.9.2005, Kok., s. II-3319, 189 kohta).

109 Oikeus tulla kuulluksi ulottuu nimittäin kaikkiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin, jotka ovat päätöksen perusteena, mutta ei lopulliseen kantaan, jonka hallintoviranomainen aikoo omaksua (ks. asia T-15/02, BASF v. komissio, tuomio 15.3.2006, Kok., s. II-497, 94 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

110 Käsiteltävänä olevassa asiassa kantajat eivät kuitenkaan väitä, että komissio olisi riidanalaisessa päätöksessä esittänyt uusia väitteitä tai tukeutunut uuteen seikkaan, jota ei ole esitetty väitetiedoksiannossa. Ne pelkästään toteavat, että reaktiona niiden väitetiedoksiantoon antamaan vastaukseen komissio esitti uuden päättelyn oikeuttaakseen toteamuksen, jonka mukaan ne ovat osallistuneet kartelliin vuosien 1994 ja 1996 välisenä aikana.

111 Kantajien väitteissä esitetään, että komission olisi pitänyt ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä kuulla niitä sen päättelyn osalta, jolla se aikoi hylätä niiden väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa esittämät perustelut. Oikeuskäytännöstä ei kuitenkaan löydy tukea tällaiselle vaatimukselle eikä tätä vaatimusta voida esittää komissiolle.

112 Oikeuskäytännöstä ilmenee päinvastoin, ettei komission lopullisen päätöksen tarvitse välttämättä täydellisesti vastata väitetiedoksiantoa (ks. edellä 108 kohta). Väitetiedoksiannossa esitetty tosiseikkojen oikeudellinen luonnehdinta on jo määritelmän mukaisesti väliaikainen, eikä komission myöhempää päätöstä voida kumota pelkästään sillä perusteella, että näistä tosiseikoista tehdyt lopulliset päätelmät eivät täsmällisesti

vastaa tätä väliaikaista luonnehdintaa (asia T-44/00, Mannesmannröhren-Werke v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. I-2223, 100 kohta).

113 Komission on tosiasiallisesti kuultava väitetiedoksiannon adressaatteja ja tarvittaessa otettava huomioon huomautukset, joilla ne vastaavat esitettyihin väitteisiin, ja muutettava tarkasteluaan niiden puolustautumisoikeuksien kunnioittamiseksi (edellä 112 kohdassa mainittu asia Mannesmannröhren-Werke v. komissio, tuomion 100 kohta), ja on todettava, että komissio toimi käsiteltävässä asiassa juuri näin.

114 Edellä esitetystä seuraa, että tätä kanneperustetta ei voida hyväksyä.

2. *Sakon määrän alentamista koskeva vaatimus*

115 Tämän vaatimuksen tueksi kantajat vetoavat kahteen kanneperusteeseen, joista ensimmäisen mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu ja toisen mukaan suhtellisuusperiaatetta on loukattu.

116 Ennen kantajien esittämien kanneperusteiden tutkimista on huomautettava, että riidanalaisen päätöksen 601 ja 842 perustelukappaleesta ilmenee, että komissio määräsi sakkoja kilpailusääntöjen rikkomisen vuoksi asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan nojalla. Lisäksi komissio määritti sakkojen määrän soveltaen suuntaviivoissa ja vuoden 1996 yhteistyötiedonannossa määritettyä menetelmää (ks. edellä 33 kohta).

117 Vaikka suuntaviivoja ei voidakaan pitää oikeussääntöinä, niissä vahvistetaan kuitenkin käytännesääntöjä, joissa ilmaistaan noudatettava käytäntö ja joista komissio voi poiketa erityistapauksessa vain esittämällä sellaiset perusteet, jotka ovat sopusoinnussa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen kanssa (ks. asia C-397/03 P, Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomio 18.5.2006, Kok., s. I-4429, 91 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

118 Unionin yleisen tuomioistuimen asiana on kanteen kohteena olevalla päätöksellä määrättyjen sakkojen lainmukaisuutta valvoessaan näin ollen tarkistaa, onko komissio käyttänyt harkintavaltaansa suuntaviivoissa esitettyä menetelmää käyttäen, ja niiltä osin kuin se toteaisi, että suuntaviivoista on poikettu, tarkistaa, onko poikkeaminen oikeutettu ja oikeudellisesti tarkasteltuna riittävästi perusteltu. Tältä osin on todettava, että yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut yhtäältä suuntaviivoja koskevan periaatteen pätevyyden ja toisaalta suuntaviivoissa esitetyn laskentamenetelmän pätevyyden (yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C 208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomio 28.6.2005, Kok., s. I-5425, 252–255, 266, 267, 312 ja 313 kohta).

119 Se, että komissio on itse rajoittanut harkintavaltaansa antamalla suuntaviivat, ei nimittäin ole yhteensopimatonta sen kanssa, että sillä säilyy huomattava liikkumavara harkintavallan suhteen. Suuntaviivoihin sisältyy useita erilaisia osatekijöitä, joiden perusteella komissiolla on mahdollisuus käyttää harkintavaltaansa asetuksen N:o 17 ja asetuksen N:o 1/2003 säännösten mukaisesti, sellaisina kuin yhteisöjen tuomioistuin on kyseisiä säännöksiä tulkinnut (edellä 118 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomion 267 kohta).

120 Tämän vuoksi aloilla, joilla komissiolla on edelleen harkintavaltaa, kyseisiä arviointeja koskeva laillisuusvalvonta rajoittuu sen tutkimiseen, ettei asiassa ole tehty ilmeistä arviointivirhettä (ks. vastaavasti asia T-241/01, Scandinavian Airlines System v. komissio, tuomio 18.7.2005, Kok., s. II-2917, 64 ja 79 kohta).

121 Komission harkintavalta ja sen sille asettamat rajat eivät lähtökohtaisesti vaikuta siihen, miten tuomioistuin käyttää täyttä tuomiovaltaansa (yhdistetyt asiat T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00, JFE Engineering ym. v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2501, 538 kohta), jonka perusteella se voi poistaa komission määräämän sakon tai alentaa tai korottaa tällaisen sakon määrää (ks. vastaavasti asia C-3/06 P, Groupe Danone v. komissio, tuomio 8.2.2007, Kok., s. I-1331, 60–62 kohta ja asia T-368/00, General Motors Nederland ja Opel Nederland v. komissio, tuomio 21.10.2003, Kok., s. II-4491, 181 kohta).

Kanneperuste, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu

122 Tämän kanneperusteen yhteydessä kantajat esittävät kaksi väitettä, joista ensimmäinen koskee sitä, millä tavalla komissio toteutti tutkimuksensa, ja toinen niiden väitettyä syrjivää kohtelua SANCO-järjestelyjen ja WICU- ja Cuprotherm-järjestelyjen osapuoliin nähden.

Väite, jonka mukaan komissio toteutti tutkimuksensa syrjivästi

– Asianosaisten lausumat

123 Kantajat katsovat, että tapa, jolla komissio toteutti tutkimuksensa, mahdollisti sen, että Outokumpu- ja KME-konserni, Wieland, Boliden-konserni, HME ja Chalkor saattoivat arvioida paremmin tutkimuksen laajuuden ja tehdä ensimmäisinä yrityksinä yhteistyötä koskevan tarjouksen vuoden 1996 yhteistyötiedonannon nojalla. Tämän seurauksena kaikki nämä yritykset, Boliden-konsernia lukuun ottamatta, saivat

suuremmat sakon alennukset kuin kantajat, jotka huomauttavat, että ne vastaanottivat viimeisinä tietojensaantipyynnön ja tämän vuoksi pyysivät viimeisinä vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamista.

124 Näin ollen kantajat saivat ainoastaan 10 prosentin alennuksen sakon määrästä, sillä ne tekivät komission kanssa yhteistyötä hetkellä, jolloin kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen oli jo todettu. Tämän vuoksi kantajat katsovat, että komissio loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se ei saattanut kartelliin osallistuneita yrityksiä yhdenvertaiseen asemaan.

125 Tässä yhteydessä kantajat huomauttavat, että komissio toteutti ensin huhtikuussa 2001 lisätarkastuksia Outokumpu- ja KME-konsernin tiloissa ilmoittamatta niistä tämän jälkeen julkisesti, toiseksi lähetti heinäkuussa 2002 KME-konsernille ja Wielandille, jotka osallistuivat sekä teollisuusputkia koskevaan kartelliin että kuparisia vesi- ja viemäriputkia koskevaan kartelliin, kirjalliset tietojensaantipyynnöt, jotka liittyivät asiaan COMP/E-1/38.240 (Teollisuusputket), ja kolmanneksi asian COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket) yhteydessä lähetti tietojensaantipyyntöjä Bolidenkonsernille, HME:lle ja Chalkorille 3.3.2003 ja IMI-konsernille 20.3.2003.

126 Komissio vaatii kanneperusteen hylkäämistä.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

127 Tämän kanneperusteen yhteydessä kantajat lähtevät siitä olettamasta, että vuoden 1996 yhteistyötiedoksiannossa komissio velvoitetaan ilmoittamaan joka hetki kilpailusääntöjen rikkomista koskevan menettelyn kohteina oleville yrityksille tutkimuksen

kulusta, jotta ne voisivat arvioida, onko ja missä määrin niiden on tarkoituksenmukaista tehdä yhteistyötä komission kanssa.

128 Kyseisen tiedoksiannon sanamuodosta ja rakenteesta ilmenee kuitenkin, että yhtäältä sen soveltamista pyytävän yrityksen on otettava yhteyttä komissioon ja toisaalta myöhäisen tai minimaalisen yhteistyön strategia on omiaan johtamaan sakon määrän vähäiseen alentamiseen tai jopa siihen, että alennusta ei myönnetä lainkaan (ks. vuoden 1996 yhteistyötiedonannon B–D kohta sekä E kohdan 1 alakohta).

129 Vaikka vuoden 1996 yhteistyötiedonannolla luodaan oikeutettuja odotuksia, joihin sellaiset yritykset, jotka haluavat ilmoittaa komissiolle kartellin olemassaolosta, voivat perustaa toimintansa (ks. edellä 109 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 487 ja 488 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), nämä odotukset voivat koskea yksinomaan sitä, miten komissio ottaa huomioon niiden yhteistyön sen jälkeen, kun ne ovat ilmaisseet halunsa tehdä yhteistyötä. Vuoden 1996 yhteistyötiedonannon sanamuodosta tai sillä käyttöön otetun mekanismin sisäisestä logiikasta ei millään tavalla ilmene, että komissiolla olisi velvollisuus hallinnollisen menettelyn aikana ilmoittaa yrityksille, jotka eivät ole ilmaisseet haluaan tehdä yhteistyötä, tutkimuksensa yhteydessä toteuttamistaan toimenpiteistä tai tutkimuksen kulusta.

130 Kaikilla kartelliin osallistuneilla yrityksillä on mahdollisuus milloin tahansa hallinnollisen menettelyn aikana pyytää, että niihin sovelletaan vuoden 1996 yhteistyötiedonantoa, riippumatta siitä, mitä tutkintatoimenpiteitä komissio on toteuttanut. Tämän vuoksi kunkin kartelliin osallistuneen yrityksen asiana on päättää, haluaako se vedota vuoden 1996 yhteistyötiedonantoon ja milloin se näin tekee.

131 Käsiteltävässä asiassa kantajat olisivat voineet ilmoittaa tahtonsa tehdä yhteistyötä komission kanssa milloin tahansa vuoden 1996 yhteistyötiedonannon julkaisemisen jälkeen, erityisesti niiden tiloissa 22.3.2001 toteutetun tarkastuksen jälkeen.

132 Komissiota ei näin ollen voida moittia siitä, että se toteutti lisätarkastuksia muissa yrityksissä tai että se lähetti asian COMP/E-1/38.240 (Teollisuusputket) yhteydessä tietojensaantipyyntöjä ilmoittamatta tästä kantajille.

133 Siitä väitteestä, joka koskee tietojensaantipyyntöjen lähettämistä asiassa COMP/E 1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket), on huomautettava, että vaikka sen arviointi, kuinka paljon yritykset ovat tehneet yhteistyötä, ei voi riippua pelkästään sattumanvaraisista tekijöistä, kuten siitä, missä järjestyksessä komissio on kuulustellut yrityksiä (asia T-48/98, Acerinox v. komissio, tuomio 13.12.2001, Kok., s. II-3859, 140 kohta), eri yritysten voidaan katsoa harjoittaneen samanasteista yhteistyötä ainoastaan, jos nämä yritykset esittävät komissiolle samassa hallinnollisen menettelyn vaiheessa ja vastaavanlaisissa olosuhteissa samankaltaisia tietoja (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-45/98 ja T-47/98, Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni v. komissio, tuomio 13.12.2001, Kok., s. II-3757, 245 kohta).

134 Käsiteltävässä asiassa on kiistatonta, että komissio lähetti asian COMP/E-1/38.069 (Kupariset vesi- ja viemäriputket) yhteydessä tietojensaantipyyntöjä Boliden-konsernille, HME:lle ja Chalkorille 3.3.2003 ja kantajille 20.3.2003. Tältä osin on todettava, että näistä neljästä yrityksestä yksinomaan Chalkor alkoi tehdä yhteistyötä komission kanssa ennen kuin komissio lähetti väitetiedoksiannon. Chalkor alkoi nimittäin tehdä yhteistyötä komission kanssa huhtikuussa 2003, kun taas kantajat esittivät yhteistyötä koskevan tarjouksensa vasta selvästi myöhemmässä menettelyn vaiheessa eli marraskuussa 2003 vastaanotettuaan väitetiedoksiannon 29.8.2003. Koska kantajat eivät ole osoittaneet, että niiden myöhään aloitettu yhteistyö johtui siitä, että ne olivat

vastaanottaneet tietojensaantipyynnöt 17 päivää myöhemmin kuin Boliden-konserni, HME ja Chalkor, niiden väite, jonka mukaan kyseiset tietojensaantipyynnöt on lähetetty liian myöhään, on hylättävä.

135 Kaiken edellä esitetyn perusteella väite, jonka mukaan komissio on toteuttanut tutkimuksensa syrjivästi, on hylättävä.

Väite, jonka mukaan kantajia on syrjitty SANCO-järjestelyihin ja WICU- ja Cuprotherm-järjestelyihin osallistuneisiin yrityksiin nähden

– Asianosaisten lausumat

136 Kantajat väittävät lähinnä, että kun komissio vahvisti sakkojen määrän, sen olisi pitänyt erottaa toisistaan kantajat, jotka olivat osallistuneet yksinomaan kartellin yhteen osaan, ja yritykset, jotka olivat osallistuneet kartellin kahteen tai kolmeen osaan.

137 Tältä osin kantajat riitauttavat riidanalaisen päätöksen 689 perustelukappaleeseen sisältyvän komission toteamuksen, jonka mukaan ei ole voitu todistaa, että SANCO-järjestelyjen osapuolten välinen yhteistyö olisi vuosien 1988 ja 1995 välisenä aikana ollut huomattavasti tiiviimpää kuin laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen osapuolten välinen yhteistyö. Kantajien mukaan SANCO-järjestelyt merkitsivät, toisin

kuin komissio totesi riidanalaisessa päätöksessä, paljon tiiviimpää ja kilpailua huomattavasti rajoittavampaa yhteistyötä kuin laajennetut eurooppalaiset järjestelyt.

138 Komission vastineessaan esittämän ratkaisun eli sen, että SANCO-tuottajille määrättyjen sakkojen määrää korotetaan mahdollisen syrjivän kohtelun korjaamiseksi, kantajat väittävät merkitsevän, että komissio myöntää implisiittisesti mutta selvästi, että se, että kyseessä oleville yrityksille määrättyjen sakkojen määrät eivät ole erilaiset, ei ole perusteltua.

139 WICU- ja Cuprotherm-järjestelyjen osalta kantajat korostavat, ettei sitä, että markkinaosuuksien määrittämiseksi komissio laski eriytetyn kohtelun yhteydessä yhteen yksinkertaisiin kuparisiin vesi- ja viemäriputkiin liittyvän liikevaihdon ja muovitettuihin kuparisiin vesi- ja viemäriputkiin liittyvän liikevaihdon, voida pitää keinona määrätä WICU- ja Cuprotherm-tuottajille ankarammat seuraamukset. Kantajien mukaan tämä yhteenlaskeminen oli välttämätöntä, sillä komissio oli riidanalaisen päätöksen 459 perustelukappaleessa todennut, että yksinkertaisia kuparisia vesi- ja viemäriputkia koskevat järjestelyt vaikuttivat väistämättä myös muovitettuihin kuparisiin vesi- ja viemäriputkiin.

140 Kantajat katsovat lisäksi, että KME-konsernille myönnetty tosiasiallinen vapautus sakoista sen WICU- ja Cuprotherm-järjestelyihin osallistumisen osalta (riidanalaisen päätöksen 760 ja 761 perustelukappale) olisi voinut olla hyväksyttävää ainoastaan, jos WICU- ja Cuprotherm-tuottajat olisi alusta lähtien sijoitettu eri ryhmään sakon laskentapohjan määrittämiseksi.

141 Kantajat väittävät lopuksi, että komissio ei ole perustellut päätöstään olla sakkojen määrän vahvistamista varten erottamatta toisistaan yrityksiä, jotka – kuten kantajat

– osallistuivat yksinomaan laajennettuihin eurooppalaisiin järjestelyihin, ja KME-konsernia ja Wielandia, jotka osallistuivat laajennettujen eurooppalaisten järjestelyiden lisäksi WICU- ja Cuprotherm-järjestelyihin. Kantajien mukaan tämä merkitsee EY 253 artiklan rikkomista.

142 Komissio vaatii, että kanneperuste on hylättävä. Puolustuksensa tueksi se viittaa riidanalaisen päätöksen 459, 461 ja 462 perustelukappaleeseen ja väittää todenneensa, että yritykset, jotka osallistuivat kilpailusääntöjen rikkomisen kahteen (Boliden-konserni) tai kolmeen osaan (KME-konserni ja Wieland), olivat syyllistyneet monimuotoiseen rikkomiseen, jonka ilmentymät olivat erillisiä mutta yhteydessä toisiinsa. Komissio korostaa, että sen sijaan yritysten, jotka osallistuivat ainoastaan kilpailusääntöjen rikkomisen kolmanteen osaan, eli IMI-konsernin, Outokumpu-konsernin, Muellerin, Buntmetall-konsernin, HME:n ja Chalkorin, ei ole katsottu osallistuneen SANCO-järjestelyihin eikä WICU- ja Cuprotherm-järjestelyihin.

143 Tämän vuoksi komissio arvioi, että kun se katsoi kantajien olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon ne ovat syyllistyneet, se ei ole loukannut periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti.

144 SANCO-järjestelyjen osalta komissio katsoo, että sen kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus, johon SANCO-tuottajat syyllistyivät, on verrattavissa sen rikkomisen vakavuuteen, johon kantajat syyllistyivät. Komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 130, 131, 137, 138, 199–213, 236, 265, 277 ja 310 perustelukappaleeseen ja väittää, että laajennetut eurooppalaiset järjestelyt koskivat asiakkaiden jakamista, säännöllistä ja systemaattista valvontajärjestelmää sekä hinnoista sopimista.

145 SANCO-järjestelyjen ja laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen samanaikaisen olemassaolon osalta komissio huomauttaa, että SANCO-tuottajia pidettiin laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen yhteydessä erillisenä ryhmänä ja että ne tekivät sopimuksia keskenään ennen laajennetun ryhmän kokouksia. Laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen osapuolet hyötyivät nimittäin SANCO-tuottajien toteuttamasta kilpailunrajoituksesta, kun ne sisällyttivät sen lainvastaisiin sopimuksiinsa. SANCO-tuottajien välinen yhteensovittaminen ja laajennettujen eurooppalaisten

järjestelyjen yhteydessä havaittu yhteen sovittaminen koskivat komission mukaan kuitenkin olennaisilta osiltaan samoja kysymyksiä.

146 Komissio väittää, että vaikka unionin yleinen tuomioistuin hyväksyisi kantajien väitteen, jonka mukaan SANCO-järjestelyt rajoittivat kilpailua enemmän kuin laajennetut eurooppalaiset järjestelyt, niille määrätyn sakon määrää ei ole mitään syytä alentaa. Komissio arvioi, että kantajille määrätyn sakon määrä heijastelee täsmällisesti sen kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta, johon ne ovat ilmiselvästi syyllistyneet. Tässä yhteydessä komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 490 perustelukappaleeseen korostaakseen, että kantajien rooli kartellissa oli erittäin merkittävä.

147 Tämän vuoksi komissio katsoo, että asianmukaisin tapa korjata käsiteltävässä asiassa väitetty puute on pikemminkin korottaa SANCO-tuottajille eli KME-konsernille, Wielandille ja Boliden-konsernille määrättyjen sakkojen määrää kuin alentaa kantajille määrätyn sakon määrää.

148 WICU- ja Cuprotherm-järjestelyjen osalta komissio väittää todellakin kohdelleensa yhtäältä kantajia ja toisaalta KME-konsernia ja Wielandia eriytetyin tavoin.

149 Tältä osin komissio väittää, että jos riidanalaisessa päätöksessä olisi todettu erilliset kilpailusääntöjen rikkomiset, joista yksi koskee yksinkertaisia kuparisia vesi- ja viemäriputkia ja toinen muovitettuja kuparisia vesi- ja viemäriputkia, yritysten ryhmittely yksinkertaisia kuparisia vesi- ja viemäriputkia koskevan rikkomisen kohtelemiseksi eri tavalla olisi perustunut yksinomaan tämän tuotteen myyntiin. Tässä tilanteessa kantajien markkinaosuus ja niille määrätyn sakon määrä olisi ollut suurempi. Kantajien osalta merkityksellinen liikevaihto eli yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien myyntiin liittyvä liikevaihto on komission mukaan nimittäin sama kuin sen

riidanalaisessa päätöksessä käyttämä liikevaihto, mutta kokonaismarkkinoiden koko eli yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien myynnin kokonaismäärä on pienempi kuin komission riidanalaisessa päätöksessä mainitsema määrä eli yksinkertaisten ja muovitettujen kuparisten vesi- ja viemäriputkien myynnin kokonaismäärä.

150 Komissio hylkää myös kantajien väitteen, jonka mukaan yksinkertaisiin kuparisiin vesi- ja viemäriputkiin liittyvän liikevaihdon ja muovitettuihin kuparisiin vesi- ja viemäriputkiin liittyvän liikevaihdon laskeminen yhteen olisi ollut tarpeen myös siinä tilanteessa, että WICU- ja Cuprotherm-järjestelyjä ei olisi ollut olemassa. Komissio katsoo tämän väitteen olevan ”sisäisesti epäloogisen”. Se nimittäin merkitsisi sitä, että jos muovitettuihin kuparisiin vesi- ja viemäriputkiin liittyviä lainvastaisia sopimuksia ei olisi olemassa, sekä yksinkertaisia kuparisia vesi- ja viemäriputkia että muovitettuja kuparisia vesi- ja viemäriputkia tuottaville yrityksille pitäisi määrätä suuremmat sakot kuin yrityksille, jotka valmistavat ainoastaan yksinkertaisia kuparisia vesi- ja viemäriputkia. Yrityksille, joilla on sama suhteellinen merkitys kartellissa, määrättäisiin näin ollen sakkoja, joiden määrä olisi erilainen sen mukaan, tuottavatko ne kartellin piiriin kuulumattomia putkia vai eivät.

151 Komissio ehdottaa, että jos unionin yleinen tuomioistuin hyväksyy kantajien väitteen, se täyttä tuomiovaltaansa käyttäen korottaisi niille määrättyä sakkoa, jotta se heijastaisi niiden suurempaa markkinaosuutta ja näin ollen niiden suurempaa suhteellista merkitystä kartellissa, joka koskee yksinkertaisia kuparisia vesi- ja viemäriputkia.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

152 Ensiksi perusteluvelvollisuuden laiminlyömistä koskevan väitteen osalta on todettava, että oikeuskäytännöstä ilmenee, että vahvistettaessa sakkoja kilpailuoikeuden rikkomisen vuoksi perusteluvelvollisuus täytetään, jos komissio ilmoittaa päätöksessään

ne arvioinnissa huomioon ottamansa seikat, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston (ks. edellä 107 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomion 463 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

153 Käsiteltävässä asiassa kantajat eivät väitä, että riidanalaisessa päätöksessä ei ilmoitettaisi seikkoja, joiden perusteella komissio on määrittänyt niiden toteuttaman kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston. Niiden väite, joka koskee yksinomaan sitä, että komissio ei ole selittänyt, miksi niitä ei ole kohdeltu eri tavoin kuin WICU- ja Cuprotherm-tuottajia, on näin ollen hylättävä. EY 253 artiklaa ei nimittäin voida, kun otetaan huomioon edellä 152 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö, tulkita siten, että siinä asetetaan komissiolle velvollisuus selittää päätöksissään ne syyt, joiden perusteella se ei sakon määrän laskemisen osalta ole omaksunut ratkaisuja, jotka olisivat vaihtoehtoisia siihen ratkaisuun nähden, johon kanteen kohteena olevassa päätöksessä on tosiasiallisesti päädytty (ks. vastaavasti ja analogisesti asia T-319/94, Fiskeby Board v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok., s. II-1331, 127 kohta).

154 Toiseksi tämän väitteen perusteltavuudesta on aluksi palautettava mieleen oikeuskäytännössä esitetyt periaatteet, jotka koskevat kartellin kaltaisesta EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisesta seuraavaa yksilökohtaista vastuuta.

155 Siltä osin kuin kyseessä on vastuu kilpailusääntöjen rikkomisesta sellaisenaan, oikeuskäytännöstä ilmenee, ettei se, että yritys ei ole osallistunut suoraan kaikkiin kokonaisyhteistoimintajärjestelyn muodostaviin osatekijöihin, voi vapauttaa sitä EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomista koskevasta vastuusta, jos osoitetaan, että sen piti väistämättä tietää yhtäältä, että salainen yhteistoiminta, johon se osallistui, sisältyi kokonaissuunnitelmaan, ja toisaalta, että tämä kokonaissuunnitelma kattoi kaikki osatekijät, joista yhteistoimintajärjestely muodostui (ks. vastaavasti asia C-49/92 P, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4125, 87 kohta; asia T-295/94,

Buchmann v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok., s. II-813, 121 kohta ja asia T-99/04, AC-Treuhand v. komissio, tuomio 8.7.2008, Kok., s. II-1501, 130 ja 131 kohta).

156 Todettuaan kartellin olemassaolon ja yksilöityään sen osapuolet komission on sakkoja määrätäkseen tutkittava kunkin osapuolen osallistumisen suhteellinen vakavuus. Tämä ilmenee sekä oikeuskäytännöstä (ks. vastaavasti edellä 155 kohdassa mainittu asia komissio v. Anic Partecipazioni, 90 ja 150 kohta; edellä 118 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomion 145 kohta ja edellä 155 kohdassa mainittu asia AC-Treuhand v. komissio, tuomion 133 kohta) että suuntaviivoista, joissa mainitaan eriytetty kohtelu, joka johtaa erityisen sakon laskentapohjan laskentaan, sekä se, että raskauttavat ja lieventävät olosuhteet otetaan huomioon ja että niiden perusteella sakon määrää on mahdollista mukauttaa muun muassa sen perusteella, kuinka aktiivisesti tai passiivisesti kyseessä olevat yritykset ovat osallistuneet rikkomisen toteuttamiseen.

157 Yritykselle ei voida kuitenkaan milloinkaan määrätä sakkoa, jonka määrä on laskettu sellaiseen salaiseen yhteistyöhön osallistumisen perusteella, josta sen ei katsota olevan vastuussa (asia T-28/99, Sigma Tecnologie v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok., s. II-1845, 79–82 kohta).

158 Kantajien väitettä, jonka mukaan komissio ei ole ottanut huomioon niiden rajoitettua osallistumista kartelliin, on tutkittava edellä mainittujen periaatteiden valossa.

159 On kiistatonta, että kantajat ovat osallistuneet ainoastaan laajennettuihin eurooppalaisiin järjestelyihin ja että niiden on katsottu olevan vastuussa yksinomaan osallistumisestaan kartellin tähän osaan (riidanalaisen päätöksen 461 perustelukappale). Komissio ei ole kuitenkaan tutkinut sitä, syyllistyykö kilpailusääntöjen rikkoja, joka osallistuu ainoastaan yhteistoimintajärjestelyn yhteen osaan, asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla vähemmän vakavaan rikkomiseen kuin kilpailusääntöjen rikkoja, joka osallistuu saman yhteistoimintajärjestelyn kaikkiin osiin. Tämä kysymys oli käsiteltävässä asiassa erityisen tärkeä, koska kantajien ei ole katsottu olevan vastuussa kartellin kahdesta muusta osasta eli SANCO-järjestelyistä ja WICU- ja Cuprotherm-järjestelyistä.

160 Komissio totesi nimittäin riidanalaisen päätöksen 689 perustelukappaleessa, ettei kilpailusääntöjen rikkojia, jotka ovat osallistuneet pelkästään laajennettuihin eurooppalaisiin järjestelyihin, ollut kohdeltava eri tavoin kuin kilpailusääntöjen rikkojia, jotka ovat osallistuneet myös SANCO-järjestelyihin, koska SANCO-järjestelyjen puitteissa harjoitettu yhteistyö ei ollut huomattavasti tiiviimpää kuin laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen puitteissa harjoitettu yhteistyö.

161 On todettava, että komission päättely on virheellistä, koska kartellin eri osien intensiteettien välisellä vertailulla olisi mahdollisesti ollut merkitystä, jos kantajat olisivat osallistuneet sen useisiin osiin, mikä ei ollut tilanne käsiteltävässä asiassa.

162 Yritys, jonka on todettu olevan vastuussa yhteistoimintajärjestelyn useista osista, vaikuttaa nimittäin enemmän tämän yhteistoimintajärjestelyn tehokkuuteen ja vakavuuteen kuin kilpailusääntöjen rikkoja, joka on osallistunut ainoastaan yhteen tämän yhteistoimintajärjestelyn osaan. Näin ollen ensiksi mainittu yritys syyllistyy vakavampaan kilpailusääntöjen rikkomiseen kuin toiseksi mainittu yritys.

163 Tältä osin on korostettava, että sen periaatteen nojalla, jonka mukaan rangaistukset on määrättävä yksilökohtaisesti ja vastuu on henkilökohtaista, komission on kunkin kilpailusääntöjen rikkojan yhteistoimintajärjestelyyn osallistumisen suhteellista vakavuutta arvioidessaan otettava huomioon se, että kilpailusääntöjen tiettyjen rikkojien ei mahdollisesti katsota olevan edellä 155 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Anic Partecipazioni annetussa tuomiossa (87 kohta) tarkoitetulla tavalla vastuussa tämän yhteistoimintajärjestelyn kaikista osista.

164 Suuntaviivoja sovellettaessa tämä arviointi on välttämättä toteutettava erityisen sakon laskentapohjan vahvistamisen vaiheessa, koska kun otetaan huomioon lieventävät seikat, sakon perusmäärää on mahdollista mukauttaa pelkästään sen perusteella, miten kilpailusääntöjen rikkoja on toimeenpannut yhteistoimintajärjestelyä. Kilpailusääntöjen rikkojalla, jonka ei katsota olevan vastuussa tämän yhteistoimintajärjestelyn tietyistä osista, ei kuitenkaan ole voinut olla roolia näiden osien toimeen panemisessa. Kilpailuoikeuden säännösten rikkominen on tällaisen yrityksen syyksi luetun rikkomisen rajoitetun laajuuden vuoksi vähemmän vakavaa kuin rikkominen, joka luetaan kilpailusääntöjen rikkomisen kaikkiin osiin osallistuneiden yritysten syyksi.

165 Komission väitettä, jonka mukaan kaikki laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen osapuolet hyötyivät SANCO-tuottajien toteuttamasta kilpailunrajoituksesta, ei voida hyväksyä, koska komissio ei ole katsonut kantajien olevan vastuussa kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen siitä osasta, joka liittyy SANCO-järjestelyihin. Tältä osin on todettava myös, että yhteistoimintajärjestelyn kilpailunvastainen vaikutus hintoihin on luonnostaan omiaan hyödyttämään kaikkia merkityksellisillä markkinoilla toimivia tavarantoimittajia eikä pelkästään kyseisen yhteistoimintajärjestelyn jäseninä olevia yrityksiä.

166 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se ei sakon määrää laskiessaan ottanut huomioon sitä, että toisin kuin KME-konserni, Wieland ja Boliden-konserni, kantajat osallistuivat ainoastaan yhteen kartellin osaan, ja kun se näin ollen kohteli erilaisia tilanteita samalla tavoin ilman, että tällainen kohtelu olisi objektiivisesti perusteltua.

167 Tämän toteamuksen seurausten osalta komissio ehdottaa SANCO-järjestelyjen yhteydessä, että unionin yleinen tuomioistuin korottaisi SANCO-tuottajille määrättyjen sakkojen määriä sen sijaan, että se alentaisi kantajille määrätyn sakon määrää. Unionin yleinen tuomioistuin katsoo kuitenkin täyttä toimivaltaansa käyttäen, että komission käyttämä sakon laskentapohja on asianmukainen kartellin kolmen osan kokonaisuuden vakavuuteen nähden ja että kantajille määrätyn sakon laskentapohjaa

on alennettava sen huomioon ottamiseksi, että komissio on katsonut niiden olevan vastuussa ainoastaan osallistumisesta kartellin kolmanteen osaan.

168 Komission väite, jonka mukaan kantajien rooli kartellissa oli merkittävä, ei kyseenalaista tätä toteamusta. Ensiksi on nimittäin todettava, että komissio ei ole katsonut riidanalaisessa päätöksessä, että IMI-konsernin rooli laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen yhteydessä olisi suuntaviivoissa tarkoitettu raskauttava seikka. Toiseksi komissio ei ole tämän oikeudenkäyntimenettelyn aikana esittänyt, millä perusteilla sen arviointi tältä osin olisi ollut virheellinen. Tämän vuoksi sakon määrän vahvistamisen yhteydessä unionin yleisen tuomioistuimen ei pidä korvata komission arviointia omallaan siltä osin kuin kyse on kantajien roolista laajennettujen eurooppalaisten järjestelyjen yhteydessä.

169 Lisäksi sikäli kuin voidaan väittää sen, että kantajat eivät osallistuneet SANCO-järjestelyihin, heijastuneen riittävästi niiden erityisessä sakon laskentapohjassa, koska kantajien, jotka eivät myyneet SANCO-putkia, markkinaosuus laskettiin kaikkien yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien tuottajien liikevaihdon perusteella, SANCO-putkien myyntiä vastaava liikevaihto mukaan lukien, on todettava seuraavaa.

170 SANCO-järjestelyt ja laajennetut eurooppalaiset järjestelyt koskivat samoja merkityksellisiä markkinoita eli yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien markkinoita. Tämän vuoksi komission olisi pitänyt, vaikka SANCO-järjestelyjä ei olisi ollut olemassa, ottaa huomioon SANCO-putkien myynnistä kertynyt liikevaihto, kun se laski kantajien markkinaosuutta merkityksellisillä markkinoilla.

171 WICU- ja Cuprotherm-putkien osalta tilanne on sen sijaan erilainen. Nämä sopimukset koskivat tuotteita, joilla ei voida korvata yksinkertaisia kuparisia vesi- ja

viemäriputkia. Riidanalaisen päätöksen 459 perustelukappaleesta nimittäin ilmenee, että yksinkertaiset kupariset vesi- ja viemäriputket ja muovitetut kupariset vesi- ja viemäriputket muodostavat erilliset merkitykselliset markkinat.

172 Tämän vuoksi on niin, että kun kantajien, jotka toimivat yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien markkinoilla, markkinaosuus laskettiin yksinkertaisten kuparisten vesi- ja viemäriputkien markkinoilla kertyneen liikevaihdon ja muovitettujen kuparisten vesi- ja viemäriputkien markkinoilla kertyneen liikevaihdon perusteella, niiden osalta todettiin tosiasiallisesti pienempi markkinaosuus ja näin ollen alempi erityinen sakon laskentapohja kuin se, joka olisi vahvistettu, jos niiden markkinaosuus olisi laskettu yksinomaan sen liikevaihdon perusteella, joka oli kertynyt niillä markkinoilla, joilla ne tosiasiallisesti osallistuivat kartelliin.

173 Kantajien väite, jonka mukaan yksinkertaisiin kuparisiin vesi- ja viemäriputkiin liittyvän liikevaihdon ja muovitettuihin kuparisiin vesi- ja viemäriputkiin liittyvän liikevaihdon laskeminen yhteen olisi ollut tarpeen myös siinä tilanteessa, että WICU- ja Cuprotherm-järjestelyjä ei olisi ollut olemassa, on ilmeisen perusteeton. Oikeuskäytännöstä tai suuntaviivoista ei lainkaan ilmene, että laskiessaan kartellin jäsenten markkinaosuuksia eriytettyä kohtelua varten komission pitäisi ottaa huomioon liikevaihto, joka on kertynyt muiden tuotteiden kuin niiden tuotteiden osalta, jotka ovat kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena.

174 Kaiken edellä esitetyn perusteella on muutettava yksinomaan kantajille määrätyn sakon määrää sen heijastamiseksi, etteivät ne osallistuneet SANCO-järjestelyihin. Tämän muutoksen konkreettiset vaikutukset todetaan jäljempänä 187–190 kohdassa.

Kanneperuste, jonka mukaan suhteellisuusperiaatetta on loukattu

Asianosaisten lausumat

175 Kantajat katsovat, että niille määrätyn sakon määrä ei ole oikeassa suhteessa niiden kuparisten vesi- ja viemäriputkien alalla harjoittaman toiminnan taloudelliseen arvoon. Tämä epäsuhta johtuu kantajien mukaan siitä, että markkinoiden koko ja kantajien keräämä liikevaihto, joihin komissio tukeutui vahvistaessaan sakkojen määrää, olivat keinotekoisen suuria ja antoivat täysin virheellisen kuvan markkinoiden todellisesta arvosta ja toteutuneesta liikevaihdosta.

176 Tältä osin kantajat väittävät, ettei niillä ole putkien tuottajina mitään vaikutusvaltaa tärkeimmän raaka-aineensa eli kuparin hintaan, joka muodostaa 50–65 prosenttia kantajien asiakkaiden maksamasta lopullisesta hinnasta. Kantajat huomauttavat, ettei kartellin toiminta koskenut kuparin hankintaa eikä voinut missään nimessä vaikuttaa kuparin hintaan, koska metallin hinta määräytyy London Metal Exchangen (Lontoon metallipörssi) päivän kurssien mukaisesti. Kantajien mukaan metallin hinta oli yksinomaan tekijä, joka vieritetään asiakkaiden maksettavaksi samantasoisena kuin hinta, jonka kantajat maksavat.

177 Kantajat korostavat, että niiden väitteet eivät koske kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arviointia ja sen suhdetta markkinoiden kokoon, vaan suhteellisuusperiaatetta, sellaisena kuin se mainitaan suuntaviivojen 5 kohdan b alakohdassa. Kantajat vetoavat tämän väitteensä tueksi myös komission päätöskäytäntöön.

178 Kantajat toteavat lisäksi myyneensä kuparisten vesi- ja viemäriputkien alan toimintansa, jonka nettokirjanpitoarvo oli noin 34 miljoonaa euroa, noin 18,1 miljoonalla eurolla. Tämä hinta osoittaa kantajien mukaan, että määrätyn sakon määrä, 44,98 miljoonaa euroa, on suhteettoman suuri.

179 Komissio vaatii kanneperusteen hylkäämistä.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

180 Aluksi on korostettava, että komissio voi sakon laskentapohjaa määrittäessään ottaa huomioon niiden markkinoiden koon, joihin rikkominen vaikuttaa, mutta se ei kuitenkaan ole tähän velvollinen (edellä 109 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 134 kohta ja asia T-322/01, Roquette Frères v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3137, 149 ja 150 kohta), ja komissio toimi näin käsiteltävässä asiassa.

181 Kantajien kanneperuste perustuu siihen olettamaan, että komissio on virheellisesti ottanut huomioon kuparin hinnan arvioidessaan kyseessä olevan alan arvoa.

182 Tämä olettama on kuitenkin virheellinen. Ei nimittäin ole olemassa mitään pätevää syytä sille, että merkityksellisten markkinoiden liikevaihto laskettaisiin siten, että tietyt tuotantokustannukset jätetään ottamatta huomioon. Kuten komissio on perustellusti todennut, kaikilla teollisuudenaloilla on sellaisia lopputuotteeseen erottamattomasti liittyviä kustannuksia, joihin valmistaja ei voi vaikuttaa mutta jotka kuitenkin merkitsevät olennaista valmistajan toimintaan vaikuttavaa tekijää ja joita ei näin ollen voida jättää ottamatta huomioon valmistajan liikevaihdossa sakon laskentapohjaa vahvistettaessa (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95,

T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 15.3.2000, Kok., s. II-491, 5030 ja 5031 kohta).

183 Se, että kuparin hinta muodostaa huomattavan osan vesi- ja viemäriputkien loppuhinnasta tai että hinnanvaihteluihin liittyvä vaara on kuparin kohdalla huomattavasti suurempi kuin muiden raaka-aineiden kohdalla, ei horjuta kyseistä päätelmää eikä velvoita komissiota soveltamaan suuntaviivojen 5 kohdan b alakohtaa.

184 Lisäksi on todettava, että komission päätökset, joihin kantajat vetoavat, eivät ole merkityksellisiä, koska komission aiempi päätöskäytäntö ei muodosta kilpailuasioissa määrättävien sakkojen oikeudellisia puitteita.

185 On myös todettava, että luvut, joita kantajat ovat esittäneet väittäen, että niille määrätyn sakon määrä ylitti niiden toiminnan kuparisten vesi- ja viemäriputkien alalla, eivät ole riittäviä sen toteamiseksi, että niiden sakon määrä olisi suhteettoman suuri. Kantajat eivät nimittäin esittäneet tekijöitä, joihin kyseiset luvut perustuvat.

186 Näin ollen tämä kanneperuste on kokonaisuudessaan hylättävä perusteettomana.

3. *Sakon lopullisen määrän määrittäminen*

187 Kuten edellä 79–97 ja 154–174 kohdasta seuraa, riidanalaista päätöstä on muutettava, koska komissio ei sakon määrää vahvistaessaan ottanut huomioon yhtäältä sitä,

että kantajien osallistuminen kartelliin keskeytyi 1.12.1994 ja 11.4.1996 väliseksi ajaksi, ja toisaalta sitä, etteivät ne osallistuneet SANCO-järjestelyihin.

188 Muilta osin riidanalaisessa päätöksessä esitetyt komission toteamukset sekä käsiteltävässä asiassa sovellettu sakkojen laskentamenetelmä pysyvät ennallaan. Sakon lopullinen määrä lasketaan näin ollen seuraavasti.

189 Kantajille määrätyn sakon laskentapohjaa alennetaan 10 prosentilla sen huomioon ottamiseksi, että niiden osallistuminen kartelliin on vähemmän vakavaa kuin SANCO-tuottajien osallistuminen. Kantajille määrätyn sakon uudeksi laskentapohjaksi vahvistetaan näin ollen 21,42 miljoonaa euroa.

190 Koska kantajat ovat osallistuneet kartelliin kaksi kertaa kymmenen vuoden ja yhden kuukauden tosiasiallisen ajanjakson aikana, määrää on korotettava 100 prosentilla keston vuoksi, minkä seurauksena sakon perusmäärä on 42,84 miljoonaa euroa. Kun otetaan huomioon komission vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan nojalla kantajille myöntämä 10 prosentin alennus, kantajille määrätyn sakon lopulliseksi määräksi tulee näin ollen 38,556 miljoonaa euroa.

Oikeudenkäyntikulut

191 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdan mukaan unionin yleinen tuomioistuin voi kuitenkin määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista

ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, tai poikkeuksellisilla perusteilla.

192 Unionin yleinen tuomioistuin ottaa huomioon sen, että osa kunkin asianosaisen vaatimuksista on ratkaistu toisen asianosaisen hyväksi, sekä edellä 94 kohdassa esitetyn toteamuksen, ja katsoo, että asian olosuhteita arvioidaan oikeudenmukaisesti, kun se määrää, että komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja korvaa 40 prosenttia kantajien oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kahdeksas jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 3.9.2004 tehdyn komission päätöksen K(2004) 2826 (Asia COMP/E-1/38.069 – Kupariset vesi- ja viemäriputket) 1 artiklan h, i ja j alakohta kumotaan siltä osin kuin ne koskevat 1.12.1994 ja 11.4.1996 välistä ajanjaksoa.

2) Päätöksen K(2004) 2826 2 artiklan f alakohdassa IMI plc:lle, IMI Kynoch Ltd:lle ja Yorkshire Copper Tubelle yhteisvastuullisesti määrätyn sakon määräksi vahvistetaan 38,556 miljoonaa euroa.

3) Kanne hylätään muilta osin.

4) Euroopan komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan 40 prosenttia IMI:n, IMI Kynochin ja Yorkshire Copper Tuben oikeudenkäyntikuluista.

5) IMI, IMI Kynoch ja Yorkshire Copper Tube vastaavat 60 prosentista omia oikeudenkäyntikulujaan.

Martins Ribeirot Papasavvas Wahl

Julistettiin Luxemburgissa 19 päivänä toukokuuta 2010.

Allekirjoitukset

Sisällys

Asian tausta ..... II - 1777

1. Hallinnollinen menettely ..... II - 1777

2. Riidanalainen päätös ..... II - 1780

Kyseessä olevat tuotteet ja markkinat ..... II - 1786

Kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen osatekijät ..... II - 1787

SANCO-tuottajien väliset järjestelyt ..... II - 1787

WICU- ja Cuprotherm-tuottajien väliset järjestelyt ..... II - 1788

Laajennetut eurooppalaiset järjestelyt ..... II - 1789

Kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen kesto ja jatkettu luonne ..... II - 1790

Sakkojen määrän vahvistaminen ..... II - 1791

Sakon laskentapohja ..... II - 1792

– Vakavuus ..... II - 1792

– Eriytetty kohtelu ..... II - 1794

Sakkojen perusmäärä ..... II - 1795

Raskauttavat ja lieventävät seikat ..... II - 1798

Vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltaminen ..... II - 1799

Sakkojen lopullinen määrä ..... II - 1800

Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset ..... II - 1801

Oikeudellinen arviointi ..... II - 1802

1. Riidanalaisen päätöksen osittaista kumoamista koskeva vaatimus ..... II - 1803

Kanneperuste, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu ja on tehty ilmeinen arviointivirhe ..... II - 1803

Asianosaisten lausumat ..... II - 1803

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1808

Kanneperuste, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu ..... II - 1814

Asianosaisten lausumat ..... II - 1814

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1815

2. Sakon määrän alentamista koskeva vaatimus ..... II - 1818

Kanneperuste, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu ..... II - 1820

Väite, jonka mukaan komissio toteutti tutkimuksensa syrjivästi ..... II - 1820

– Asianosaisten lausumat ..... II - 1820

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1821

Väite, jonka mukaan kantajia on syrjitty SANCO-järjestelyihin ja WICU- ja Cuprotherm-järjestelyihin osallistuneisiin yrityksiin nähden ..... II - 1824

– Asianosaisten lausumat ..... II - 1824

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1828

Kanneperuste, jonka mukaan suhteellisuusperiaatetta on loukattu ..... II - 1835

Asianosaisten lausumat ..... II - 1835

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1836

3. Sakon lopullisen määrän määrittäminen ..... II - 1837

Oikeudenkäyntikulut ..... II - 1838